

Τίτλος Πρωτοτύπου: AGUSTÍN GUILLAMÓN, *CRONOLOGIA DE BORDIGA*

Πρώτη Δημοσίευση: Balance, No. 4., Νοέμβριος, 1995

Πηγή: <http://www.left-dis.nl/index>.

Μετάφραση – Μεταγραφή: Σωτήρης Γιαννέλης

Κοινό Κτήμα: Marxists Internet Archive (2011)

Επιτρέπεται η ελεύθερη αντιγραφή, διανομή, προβολή και απόδοση αυτού του έργου, καθώς επίσης η πραγματοποίηση παράγωγων ή εμπορικών εργασιών.

Παρακαλούμε καταχωρείστε ως πηγή σας το Marxists Internet Archive.

AGUSTÍN GUILLAMÓN

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΜΠΟΡΝΤΙΓΚΑ

BALANCE No. 4, Σειρά Μελετών, Νοέμβριος 1995, Apartado 22.010, 08080

Barcelona

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Στους επαναστάτες μαρξιστές δεν αρέσουν οι επέτειοι ούτε οι αναμνήσεις. Το άτομο γεννιέται και πεθαίνει· είναι παροδικό. Μονάχα το είδος επιζεί. Το πρόσωπο δεν έχει ιστορία· το είδος έχει. Είναι η ανθρώπινη ιστορία, είναι η ιστορία των τάξεων, των διαιρέσεων και των αγώνων ανάμεσα σε τάξεις. Ενώ η ανθρωπότητα ζει στην

ταξική της προϊστορία, το άτομο μπορεί να ταυτιστεί με την τάξη όταν οι αιτιωδώς καθορισμένες συνθήκες, παράλογες και ασυγκράτητες, το ωθούν μέσα στο σενάριο της ιστορίας. Είναι ένα τηλεκατευθυνόμενο. Η συνειδητοποίηση του γεγονότος αυτού είναι το μόνο που χρειάζεται για να ενεργήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Οι επαναστάσεις που σημειώθηκαν από τον 19ο αιώνα μέχρι σήμερα ήταν αστικές ή διττές, δηλαδή αστικές ως προς την οικονομία και προλεταριακές ως προς την πολιτική, με μόνη εξαίρεση την Παρισινή Κομμούνα του 1871. Η Κομμούνα ξέσπασε χωρίς ονόματα διασήμων προσώπων: σφαγιάστηκε μαζί με τους ανώνυμους αγωνιστές της. Μας θυμίζει, ωστόσο, τους αιμοσταγείς νεκροθάφτες, τους κατάπτυστους δημοκρατικούς τύπου Θιέρσου και τους πραιτοριανούς αλά Μακ Μαόν. Το προλεταριάτο δεν είχε ανάγκη από ατομικούς μύθους. Αγωνίστηκε και πέθανε για την Κομμούνα και αυτό είναι όλο.

Η αυριανή επανάσταση θα είναι μονοσήμαντη, ανώνυμη, με έναν *μοναδικό* και μεγάλο αήττητο αρχηγό: το επαναστατικό μαρξιστικό κόμμα.

Αφήνουμε στους εχθρούς μας να μνημονεύουν τους *μεγάλους* τους αρχηγούς στη μάχη καθώς αυτοί έχουν τον χρόνο και την ευκαιρία να το κάνουν.

Ο επαναστατικός ρομαντισμός έχει πεθάνει με τη νίκη του αντεπαναστάτη Στάλιν. Ο κομμουνισμός δεν χρειάζεται πια ρομαντικά λόγια. Του ταιριάζουν περισσότερο η γλώσσα των λογαρίθμων και η πολεμική στολή.

Ο Αμαντέο δεν έχει πεθάνει και μαζί του δεν έχουν πεθάνει και οι περασμένες γενιές κομμουνιστών επαναστατών. Τα σώματά τους έχουν επιστρέψει στη γη από την οποία προήλθαν. Το έργο του και η καθημερινή του μάχη ζουν καθώς αποτελούν ένα αναπόσπαστο τμήμα της συνέχειας του κομμουνισμού, προς τον οποίο βαδίζει ασυνείδητα η εργαζόμενη ανθρωπότητα, η απόκληρη και η καταπιεσμένη».

Il programma comunista, No. 15 (1-9-1970)

Τι νόημα έχει στην Ισπανία του 1995 ένα χρονολόγιο πάνω στη μαχητικότητα και την πολιτική σκέψη του Αμαντέο Μπορντίγκα; Αυτό δεν γίνεται για να τιμηθεί η 25^η

επέτειος του θανάτου του. Δεν πρόκειται για έναν πανηγυρικό ή για έναν φόρο τιμής, αλλά, πιο σεμνά, για μια αφορμή για να εξηγήσουμε ποιος ήταν ο Αμαντέο Μπορντίγκα, τι αντιπροσωπεύει μέσα στο εργατικό επαναστατικό κίνημα και, πάνω απ' όλα, ποιος ήταν ο αγώνας και η αποστολή του.

Αν η άγνοια έφθανε μέχρι τα σύννεφα, ποτέ δεν θα βλέπαμε τον ήλιο. Ακόμη και αυτοί που έχουν ακούσει κάποτε το όνομα του Μπορντίγκα δεν γνωρίζουν αρκετά καλά την αγωνιστική και θεωρητική του πορεία. Από την άλλη μεριά, υπάρχουν εκείνοι που συγχέουν τη μειοψηφικότητα (που σήμερα είναι αναπόφευκτη) με την καρθουσιανή¹ σιωπή και την αδιαλλαξία ως προς τις αρχές (οι αρχές είναι το όπλο της επανάστασης) με τον σεκταρισμό του αναχωρητή, ο οποίος κηρύττει στην έρημο από την κορυφή μιας στήλης, ανήσυχος μήπως ένας άλλος ερημίτης επιχειρήσει κάποια μέρα να φθάσει στο ίδιο ύψος και κερδίσει την άγωνα μοναξιά στο κοινόβιο.

Το χρονολόγιο που προτείνουμε είναι βελτιώσιμο. Και, δίχως αμφιβολία, δεν θα προσφέρει μεγάλες γνώσεις πάνω στη σκέψη του Μπορντίγκα. Όμως, αυτό είναι αναγκαίο για την ανάγνωση του Μπορντίγκα. Και αυτός είναι ο πρωταρχικός στόχος αυτού του χρονολογίου: να προκαλέσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη για μάθει και να εμβαθύνει στις θέσεις της Κομμουνιστικής Αριστεράς. Ο δεύτερος στόχος είναι να διευκολύνει την εισαγωγή, εδώ και τώρα, σε μια επαναστατική παράδοση και έκφραση της μαρξιστικής σκέψης η οποία, ερχόμενη αντιμέτωπη με τον σταλινισμό, επιχειρεί να διαφυλάξει, να αποκαταστήσει και να συνεχίσει τον μαρξισμό ως επαναστατική θεωρία του προλεταριάτου.

Και αυτό δεν είναι λίγο, δεδομένης της θεωρητικής και πρακτικής ένδειας που σήμερα μας υποβιβάζει, μας εξολοθρεύει και μας θάβει. «Το *αύριο* είναι μαθητής του *χθες*».

Balance

¹ Μοναστικό ρωμαιοκαθολικό τάγμα του οποίου τα μέλη του δεσμεύονται με όρκο σιωπής. (Σ.τ.Μ.)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΜΠΟΡΝΤΙΓΚΑ²

1872

Ιδρύεται η ιταλική Ομοσπονδία της ΑΙΤ³.

1892

Ιδρύεται, στη Γένοβα, το Κόμμα των Ιταλών Εργαζομένων (Partito dei Lavoratori Italiani), εξαιρουμένων των αναρχικών. Μεταξύ των ιδρυτών του ξεχωρίζουν ο Φιλίπο Τουράτι, η Άννα Κουλίσοφ και ο Ενρίκο Φέρι.

1895

Το συνέδριο της Πάρμας αλλάζει την ονομασία του κόμματος σε Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (Partito Socialista Italiano - PSI).

1895 – 1921

Το PSI εμφανίζεται ως κόμμα κατακερματισμένο και αποτελούμενο από ένα άθροισμα τμημάτων τα οποία υποστηρίζουν με ζήλο την αυτονομία τους. Αυτό το χαρακτηριστικό, το οποίο αργότερα θα καταδείκνυε την αδυναμία του, του προσδίδει, σε πρώτη φάση, μεγάλη δύναμη, επιτρέποντάς του να διεισδύει σε όλες τις πλευρές της τοπικής ζωής -στα Εργατικά Κέντρα (*Camara del lavoro*), στους συνεταιρισμούς, στα «Σπίτια του Λαού», στα Λαϊκά Πανεπιστήμια, στον «κόκκινο δήμο» ή στη σοσιαλιστική διοίκηση του δήμο- και να συνεισφέρει στην ύπαρξη ενός κόσμου ισχυρά αλληλέγγυου, ο οποίος διαθέτει όργανα αυτοκυβέρνησης και μια δική του σιδηρά ηθική.

² Οι ημερομηνίες αναφέρονται με αριθμό εντός παρενθέσεως. (Σ.τ.Μ.)

³ Πρώτη Διεθνής. (Σ.τ.Μ.)

Ένα άλλο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό του PSI είναι η ευχέρεια, ακόμη και η οργανωτική παρακίνηση, που προσφέρει για τη δημιουργία φραξιών, πάνω απ' όλα στην προετοιμασία των προτάσεων που θα παρουσιαστούν στο Συνέδριο του Κόμματος.

1896

Δημοσιεύονται οι αναθεωρητικές θέσεις Μπερστάιν.

1903

Οι Μπολσεβίκοι στη Ρωσία και οι «Στενοί Σοσιαλιστές» στη Βουλγαρία οργανώνονται ως η αριστερή πτέρυγα της σοσιαλδημοκρατίας.

1906

Ιδρύεται, στο Μιλάνο, η Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας (CGL) σε στενή συνεργασία με το PSI.

1909

Εμφανίζονται στην Ολλανδία οι «τριμπουνιστές»⁴ ως αριστερή πτέρυγα της σοσιαλδημοκρατίας.

1910

Ρήξη του Λένιν με τον Κάουτσκι.

Ο Τουράτι ονομάζεται πρόεδρος του PSI.

⁴ Ολλανδοί κομμουνιστές που πήραν αυτή την ονομασία από το όνομα της εφημερίδας τους. Βρίσκονται στην αριστερή πτέρυγα της Δεύτερης και της Τρίτης Διεθνούς. (Σ.τ.Μ.)

Ο Μπορντίγκα γίνεται μέλος του PSI.

Στη Νάπολη, συγκροτείται ένα εκλογικό μπλοκ, στο οποίο κυριαρχούν οι μασόνοι και στο οποίο συμμετέχουν σοσιαλιστές και επαναστάτες συνδικαλιστές. Έως το 1912 αυτό το «κοσμικό» εκλογικό μπλοκ καταφέρνει να επικρατεί εκλογικά επί του αντιστοίχου «εκκλησιαστικού».

1911

Οκτώβριος

Έκτακτο συνέδριο του PSI στη Μόδενα: διαφωνίες μέσα στους κόλπους του PSI για τον πόλεμο στη Λιβύη. Η πλειοψηφία του PSI τάσσεται κατά του πολέμου και κατά της προσάρτησης της Λιβύης.

1912

Φεβρουάριος

Η σοσιαλιστική κοινοβουλευτική ομάδα ψηφίζει κατά της προσάρτησης της Λιβύης.

Απρίλιος

Ο Μπορντίγκα ιδρύει τον *Σοσιαλιστικό Κύκλο «Καρλ Μαρξ»*. Ο «Κύκλος» θεωρεί ότι η ναπολιτάνικη οργάνωση του PSI έχει πάψει να είναι σοσιαλιστική. Ο «Κύκλος» κατεβάζει δικούς του σοσιαλιστές υποψηφίους απέναντι στον εκλογικό συνασπισμό σοσιαλιστών και μασόνων. Στον «Κύκλο» συμμετέχουν. Στον «Κύκλο» συμμετέχουν ο Ρουγκέρο Γκριέκο (αργότερα μέλος της ΚΕ του PCI έως το 1921), η Ορτενσία ντε Μέο (συντρόφισσα του Αμαντέο Μπορντίγκα) και ο Μάριο Μπιάνκι (μέλλον συνδικαλιστής ηγέτης).

Μάιος

Οι σοσιαλιστές βουλευτές Μπονόμι, Μπισολάτι και Καμπρίνι συγχαίρουν τον βασιλιά, επειδή κατάφερε να βγει σώος από μια αναρχική απόπειρα δολοφονίας. Ο Μουσολίνι ζητεί τη διαγραφή αυτών των ρεφορμιστών βουλευτών.

Ιούλιος

13ο Συνέδριο του PSI στο Ρέτζο-Εμίλια: η ομάδα που σχηματίζεται γύρω από τον Μπονόμι, τον Μπισολάτι και τον Καμπρίνι, οι οποίοι είχαν υποστηρίξει τον πόλεμο, διαγράφεται από τις γραμμές του Κόμματος. Ο Μουσολίνι, ο οποίος είναι μεταξύ των ηγετών της αριστερής πτέρυγας του PSI, ορίζεται διευθυντής του *Avanti* στη θέση του ρεφορμιστή Κλαούντιο Τρέβες. Το Κόμμα σκοπεύει να συμπεριλάβει στο πρόγραμμά του τη δημοκρατία, την πάλη των τάξεων και την απόρριψη οποιασδήποτε μορφής συνεργασίας με τον αστικό ρεφορισμό.

Σεπτέμβριος

Αρχίζει η *αντιπαράθεση* στους κόλπους της Σοσιαλιστικής Νεολαίας *ανάμεσα* στον Αμαντέο Μπορντίγκα και τον Αντζέλο Τάσκα σχετικά με τη θέση των σοσιαλιστών απέναντι στην *κουλτούρα και την εκπαίδευση*. Ο Τάσκα υποστηρίζει θέσεις υπέρ της αφομοίωσης της αστικής κουλτούρας από τους σοσιαλιστές νεολαίους και τάσσεται αντίθετος με τον αντιμιλιταριστικό, αντικληρικαλιστικό και αντιρεφορμιστικό προσανατολισμό του σοσιαλιστικού νεολαιίστικου Τύπου. Ο Μπορντίγκα υποστηρίζει την παραπάνω στάση του νεολαιίστικου σοσιαλιστικού Τύπου ως όργανο της πάλης των τάξεων και αντιτίθεται στη μετατροπή του σε πολιτιστική εφημερίδα. Ο Τάσκα προτείνει τη μεταρρύθμιση του ιταλικού εκπαιδευτικού συστήματος σε μια κατεύθυνση κοσμική και δημοκρατική. Ο Μπορντίγκα αρνείται ότι μια τέτοια μεταρρύθμιση θα μπορούσε να μεταβάλει τον αστικό και αντισοσιαλιστικό χαρακτήρα αυτής της εκπαίδευσης. Χαρακτηρίζει την αστική κουλτούρα και εκπαίδευση αντίθετη προς την αλληλεγγύη, ανταγωνιστική, ατομικιστική και δαρβινιστική. Η σοσιαλιστική κουλ-

τούρα οφείλει να είναι υπέρ της αλληλεγγύης και να είναι αλτρουιστική και μπορεί να δημιουργηθεί μόνο ως άρνηση της κυρίαρχης κουλτούρας μέσα στην *πρακτική της ταξικής πάλης*. Η πολεμική προσδίδει στον Αμαντέο Μπορντίγκα μεγάλη φήμη μέσα στη σοσιαλιστική νεολαία.

1913

Μεγάλοι εργατικοί αγώνες σε ολόκληρη την Ιταλία κατά της νομοθετικής πράξης του (φιλελεύθερου) προέδρου Τζιολίτι για την επιβολή πολεμικών φόρων που ανεβάζουν το κόστος ζωής κατά 25%.

Το εκλογικό δικαίωμα γενικεύεται για όλο τον ενήλικο (ανδρικό) πληθυσμό της Ιταλίας.

1914

Απρίλιος

14ο Συνέδριο του PSI στην Αγκώνα. Ο Μπορντίγκα και ο Μάριο Μπιάνκι εκπροσωπούν τον Κύκλο «Καρλ Μαρξ». Ο Μουσολίνι προτείνει και πετυχαίνει τη διαγραφή των μασόνων από το PSI. Συζήτηση για τα εκλογικά μέτωπα και για την αναγκαιότητα ενοποίησης της πολιτικής του PSI τόσο στον βορρά όσο και στον νότο της Ιταλίας. Δεν γίνεται συζήτηση για τη θέση των σοσιαλιστών σε περίπτωση πολέμου.

Μάιος

Η Σοσιαλιστική Ένωση της Νάπολης αποχωρεί από το PSI. Ο Κύκλος «Καρλ Μαρξ» ανασυγκροτεί την κομματική οργάνωση της Νάπολης και επιτυγχάνει τους στόχους του, δηλαδή τη διαγραφή των μασόνων.

Ιούνιος

Η *Κόκκινη Εβδομάδα*. Στις 7 Ιουνίου, ημέρα της επετείου του Βασιλικού Θεσπίσματος, δηλαδή του ιταλικού συντάγματος, ξεσπούν αντιπολεμικές διαδηλώσεις. Ο στρατός ανοίγει πυρ κατά των διαδηλωτών. Αυτή ήταν η αιματηρή έναρξη της λεγόμενης «κόκκινης εβδομάδας». Η λαϊκή εξέγερση εξαπλώνεται στις κυριότερες πόλεις: Τορίνο, Πάρμα, Μιλάνο, Φλωρεντία, Νάπολη. Στις 12 Ιουνίου η CGL κηρύσσει τη λήξη της γενικής απεργίας χωρίς να συμβουλευτεί το PSI. Διαμάχες μεταξύ ρεφορμιστών και επαναστατών.

28 Ιουλίου

Η Αυστρία κηρύσσει τον πόλεμο στη Σερβία με αφορμή τη δολοφονία του αυτοκρατορικού διαδόχου στο Σαράγιεβο.

29 Ιουλίου

Το Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφείο συνέρχεται στις Βρυξέλλες και εκδίδει ένα μανιφέστο κατά του πολέμου.

31 Ιουλίου

Δολοφονία του πασιφιστή σοσιαλιστή Ζαν Ζωρές.

2 Αυγούστου

Η κυβέρνηση Σαλάντρα διακηρύσσει την ουδετερότητα της Ιταλίας.

4 Αυγούστου

Οι Γάλλοι και οι Γερμανοί σοσιαλιστές ψηφίζουν τις πολεμικές πιστώσεις. Αρχίζει ο Πρώτος Παγκόσμιος Πολέμος και η χρεοκοπία της Δεύτερης Διεθνούς. Ο Τουράτι και ο Μουσολίνι προωθούν συνθήματα *εναντίον ενός πολέμου με τη Γαλλία, όχι όμως και εναντίον ενός πολέμου με την Αυστρία.*

16 Αυγούστου

Ο Μπορντίγκα δημοσιεύει στο *Avanti* άρθρο με τίτλο: «Στο πόστο μας!», στο οποίο επιτίθεται στη φιλογαλλική στάση πολλών σοσιαλιστών καθώς επίσης και στην ψευδή διάκριση των πολέμων σε επιθετικούς και αμυντικούς. Το άρθρο δημοσιεύεται με υποσημειώσεις του Μουσολίνι, ο οποίος χαρακτηρίζει τις θέσεις του Μπορντίγκα σωστές αλλά γενικόλογες, ενώ, ταυτόχρονα, χαρακτηρίζει τη γερμανική επίθεση ως αιτία πολέμου.

Αύγουστος – Οκτώβριος 1914

Στο εσωτερικό του PSI εμφανίζονται τρεις θέσεις:

1. Αυτή της απόλυτης ουδετερότητας, την οποία υποστηρίζει ο Μπορντίγκα, ο οποίος τάσσεται υπέρ της ταξικής πάλης και του εμφυλίου πολέμου εναντίον της ίδιας της αστικής τάξης. Σε περίπτωση επιστράτευσης η άμεση απάντηση θα πρέπει να είναι η κήρυξη γενικής απεργίας.
2. Η φιλογαλλική, την οποία υποστηρίζει ο Μουσολίνι, ο οποίος τάσσεται υπέρ της συμμετοχής της Ιταλίας στον πόλεμο.
3. Η ουδέτερη, υπέρ της οποίας τάσσεται ο Λαζάρι, ο οποίος είναι υποστηρικτής της μη συμμετοχής στον πόλεμο αλλά και υπέρ του μη σαμποταρίσματος των πολεμικών δυνάμεων της ιταλικής αστικής τάξης.

27 Σεπτεμβρίου

Συνάντηση Ελβετών και Ιταλών σοσιαλιστών στο Λουγκάνο.

18 Οκτωβρίου

Ο Μουσολίνι δημοσιεύει στο *Avanti* ένα άρθρο με τίτλο «Από την απόλυτη στην ενεργό και λειτουργική ουδετερότητα», στο οποίο τάσσεται καθαρά υπέρ της συμμετοχής της Ιταλίας στον πόλεμο στο πλευρό της Γαλλίας.

22 Οκτωβρίου

Ο Μπορντίγκα επιτίθεται στις θέσεις του Μουσολίνι με άρθρο του στο *Il Socialista*, με τίτλο «Για τον ενεργητικό και λειτουργικό αντιμιλιταρισμό».

31 Οκτωβρίου

Ο Γκράμσι δημοσιεύει άρθρο στο *Il Grido del Popolo*, στο οποίο υποστηρίζει τις θέσεις του Μουσολίνι.

Νοέμβριος

Διαγραφή του Μουσολίνι από το PSI. Κυκλοφορεί το πρώτο φύλλο της φασιστικής εφημερίδας *Il Popolo d'Italia*, την οποία διευθύνει ο Μουσολίνι και η οποία χρηματοδοτείται από τη γαλλική κυβέρνηση και μερικούς Ιταλούς βιομηχάνους.

Νοέμβριος 1914 – Φεβρουάριος 1917

Το PSI ταλαντεύεται ανάμεσα στη δεξιά πτέρυγα, με επικεφαλής την κοινοβουλευτική ομάδα και τα συνδικάτα, και μια *συγχυσμένη Αριστερά*, η οποία ελέγχει την ηγεσία του Κόμματος και την οργάνωση νεολαίας. Αυτή η διφορούμενη κατάσταση εμποδίζει την ανάδειξη μιας αριστερής μαρξιστικής πτέρυγας. Ο Γκράμσι και ο Τολιάτι τάσσονται υπέρ της συμμετοχής στον πόλεμο. Ο Γκράμσι εγκαταλείπει το PSI για μερικούς μήνες, ενώ ο Τολιάτι για μερικά χρόνια, έως το 1919 (αποστρατεύεται, κα-

τατάσσεται στον Κόκκινο Στρατό και παρακολουθεί μαθήματα στελεχών). Από το 1913 έως το τέλος του πολέμου ο Μπορντίγκα δεν σταματά να δημοσιεύει άρθρα στον σοσιαλιστικό Τύπο για τον *ιμπεριαλιστικό* χαρακτήρα του πολέμου και αναπτύσσει, για την περίπτωση της Ιταλίας, τις λουξεμπουργκικές θέσεις, οι οποίες καθιερώνουν μια αιτιώδη σχέση μεταξύ της οικονομικής κρίσης και του πολέμου.

1915

Ιανουάριος

Συνάντηση των Σκανδιναβών σοσιαλιστών, με τη συμμετοχή του Οντίνο Μοργκάρι ως παρατηρητή εκ μέρους του PSI.

Μάιος

Συνέδριο του PSI στην Μπολόνια. Το Κόμμα ψηφίζει ομόφωνα κατά του πολέμου. Η Ιταλία κηρύσσει τον πόλεμο στην Αυστρία (24), διεκδικώντας την προσάρτηση του Τρέντο και της Τεργέστης. Η CGL δεν κηρύσσει γενική απεργία, η οποία, παρ' όλα αυτά, ξεσπά στο Τορίνο.

Σεπτέμβριος

Το PSI συγκαλεί μαζί με τους Ελβετούς σοσιαλιστές ένα αντιπολεμικό συνέδριο, το οποίο συνέρχεται στο Τζίμερβαλντ. Ο Οντίνο Μοργκάρι και η Αντζέλικα Μπαλαμπάνοφ εκλέγονται στη Διεθνή Σοσιαλιστική Επιτροπή. Στο συνέδριο διαγράφονται δύο θέσεις: αυτή της Αριστεράς, της οποίας ηγείται ο Λένιν, και εκείνη των κεντριστών, η οποία παίρνει την πλειοψηφία, συμπεριλαμβανομένου και του PSI.

Παρά τις διαφορές, εκδίδεται ένα μανιφέστο, που συντάσσεται από τον Τρότσκι, το οποίο καταδικάζει τον σοσιαλπατριωτισμό και χαρακτηρίζει τον πόλεμο ως προϊόν του ιμπεριαλισμού.

1916

Φεβρουάριος – Ιούλιος

Μάχη του Βερντέν, διαρκεί έξι μήνες, 250 χιλιάδες νεκροί σε κάθε πλευρά, ένα εκατομμύριο οβίδες, πόλεμος των χαρακωμάτων, μαζικές λιποταξίες, εκτελέσεις με συνοπτικές διαδικασίες. Η φρίκη του σύγχρονου πολέμου εκδηλώνεται με όλη της τη σκληρότητα. Τερματισμός των αυταπατών και των δυο πλευρών για έναν σύντομο πόλεμο. Η μάχη τελειώνει χωρίς καθαρό νικητή.

Απρίλιος

Το PSI συμμετέχει στο δεύτερο αντιπολεμικό συνέδριο, που συγκαλείται από τη Διεθνή Σοσιαλιστική Επιτροπή στο Κιένταλ. Η Αριστερά, υπό την ηγεσία του Λένιν, η οποία υποστηρίζει τη θέση της μετατροπής του ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο πόλεμο, βλέπει την επιρροή της να αυξάνεται και παίρνει τις μισές ψήφους. Το ιταλικό είναι το μόνο σοσιαλιστικό κόμμα το οποίο εκπροσωπείται από την πλειοψηφία της ηγεσίας του, ενώ οι υπόλοιποι σύνεδροι εκπροσωπούν μειοψηφικές φράξιες διαφόρων σοσιαλιστικών κομμάτων.

1917

Φεβρουάριος

Συνέδριο του PSI στη Ρώμη. Αναδεικνύεται, τελικά, μια αριστερή μαρξιστική πτέρυγα μέσα στο PSI. Ο Μπορντίγκα παρουσιάζει μια πρόταση που τάσσεται υπέρ της ανάληψης επαναστατικής δράσης κατά του πολέμου, η οποία λαμβάνει 14.000 ψήφους έναντι 17.000 τις οποίες λαμβάνει η πασιφιστική πρόταση (η οποία υποστηρίζει κούφιες δημοκρατικές αρχές: ειρήνη χωρίς προσαρτήσεις και πολεμικές αποζημιώ-

σεις, δικαίωμα αυτοδιάθεσης των εθνών, Κοινωνία των Εθνών) που παρουσίασαν ο Τουράτι, ο Τρέβες και ο Μοντιλιάνι. Αυτή η ψηφοφορία επισπεύδει τη δημιουργία, μέσα σε λίγους μήνες, της *Αδιάλλακτης Επαναστατικής Φράξιας*.

Φεβρουαριανή Επανάσταση στη Ρωσία, πτώση του τσάρου, προσωρινή κυβέρνηση Κερένσκι.

Απρίλιος

Λένιν, «Θέσεις του Απρίλη»: η κατάσταση είναι ώριμη για το πέρασμα από την πρώτη (δημοκρατική) φάση της ρωσικής επανάστασης στη δεύτερη. Ρίχνει το σύνθημα «όλη η εξουσία στα σοβιέτ».

Ιούλιος

Δημιουργία της Αδιάλλακτης Επαναστατικής Φράξιας του PSI.

Αύγουστος

Εξέγερση στο Τορίνο, λόγω της πείνας και του ρωσικού παραδείγματος, Πριν από λίγους μήνες μια αντιπροσωπία του Σοβιέτ της Πετρούπολης είχε επισκεφτεί την πόλη. Απολογισμός: 50 νεκροί και 200 τραυματίες.

Οκτώβριος

Ο Μπορντίγκα ρίχνει επαναστατικά ντεφετιστικά συνθήματα ύστερα από τη βαριά ήττα των ιταλικών στρατευμάτων από τα αυστριακά στο Καπορέτο (25). Απολογισμός: 40.000 νεκροί και τραυματίες. Στα στρατιωτικά μέτωπα πολλαπλασιάζονται οι λιποταξίες Ιταλών στρατιωτών καθώς και οι εκτελέσεις λιποτακτών.

Νοέμβριος

Οκτωβριανή Επανάσταση στη Ρωσία.

Παράνομη συγκέντρωση της Αδιάλλακτης Επαναστατικής Φράξιας στη Φλωρεντία (18). Πρώτη συνάντηση Μπορντίγκα – Γκράμσι. Στη συγκέντρωση αυτή αναπαράγεται ο διαχωρισμός που υπάρχει μέσα στους κόλπους του PSI ανάμεσα σε ρεφορμιστές και επαναστάτες. Αυτή η αναποφασιστικότητα προκαλεί την εγκατάλειψη της προοπτικής της εξέγερσης που προωθεί ο Μπορντίγκα (και υποστηρίζει ο Γκράμσι).

Ολόκληρη η επαναστατική δράση αναβάλλεται έως το τέλος του πολέμου.

Νοέμβριος 1917 – Σεπτέμβριος 1918

Η φιλελεύθερη κυβέρνηση, μπροστά στην αδυναμία της να επιβάλλει την πολιτική της «εθνικής ενότητας» στους σοσιαλιστές, επιλέγει την καταστολή κάθε αντιπολεμικής κριτικής καθώς και κάθε εκδήλωσης λαϊκής δυσαρέσκειας.

Σε όλες τις εμπόλεμες χώρες πραγματοποιείται η ενίσχυση της παρέμβασης του κράτους στην οικονομία για την εξασφάλιση της πολεμικής παραγωγής. Μαζική χρησιμοποίηση γυναικείων εργατικών χεριών, γενίκευση του παγώματος των μισθών και καταστολή του συνδικαλισμού.

1918

24 Ιανουαρίου

Σύλληψη του Γραμματέα του PSI, Λαζάρι, και του Υπογραμματέα, Μπομπάτσι, οι οποίοι καταδικάζονται σε δύο χρόνια φυλάκιση για την αντίθεσή τους στον πόλεμο. Το PSI δεν θα συμμετάσχει στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας, παρά τους πειρασμούς της κοινοβουλευτικής ομάδας και της CGL.

Σεπτέμβριος

Νίκη των «μαξιμαλιστών» στο 15ο Συνέδριο του PSI, που συγκαλείται στη Ρώμη. Η επερχόμενη λήξη του πολέμου και η επιτυχία της Οκτωβριανής Επανάστασης προκαλούν στους Ιταλούς σοσιαλιστές, εν μέσω μιας επαναστατικής κατάστασης, μια γενικευμένη σύγχυση και μια επαναστατική φρασεολογία στις διάφορες φράξιες του Κόμματος.

Οκτώβριος

Ιταλική νίκη στο Βιτόριο Βενέτο.

Νοέμβριος

Ανακωχή μεταξύ Ιταλίας και Αυστρίας (4). Εξέγερση στη Γερμανία. Πτώση του Β' Ράιχ. Ανακήρυξη της Δημοκρατίας. Οι σοσιαλδημοκράτες παίρνουν την εξουσία.

Δεκέμβριος

Κυκλοφορεί το πρώτο φύλλο του *Il Soviet*, υπό τη διεύθυνση του Μπορντίγκα. Η εφημερίδα υποστηρίζει τη Ρωσική Επανάσταση, τη δικτατορία του προλεταριάτου και την καθοδήγηση της επαναστατικής διαδικασίας από το κομμουνιστικό κόμμα. (Από το 1918 έως το 1921 δημοσιεύονται άρθρα των πιο επιφανών ηγετών της διεθνούς κομμουνιστικής Αριστεράς: Πάνεκουκ, Λούκατς, Γκόρτερ, Σίλβια Πάνκχαρστ).

Οκτώβριος 1918 - Ιανουάριος 1921

Απολογισμός της *λήξης του πολέμου για την Ιταλία*: 700.000 νεκροί, 500.000 ανάπηροι, ερήμωση ολόκληρων περιοχών εξαιτίας του πολέμου, δυσμενείς ειρηνευτικές συμφωνίες, τεράστια πολεμικά χρέη. Με τη λήξη του πολέμου μειώνεται η οικονομική δραστηριότητα, αύξηση της ανεργίας και του πληθωρισμού. Αρχίζει μια διαδικα-

σία οικονομικής ανασυγκρότησης για την οποία είναι αναγκαία η *συνεργασία του PSI*. Η Ρωσική Επανάσταση και οι επαναστατικές ταραχές στη Γερμανία προκαλούν στην ιταλική αστική τάξη τον φόβο για έναν προλεταριακό θρίαμβο στην Ιταλία. Κρίση της δημοκρατίας και άνοδος του φασισμού.

Αριθμητικά στοιχεία πριν και μετά τον πόλεμο:

Ο αριθμός των μελών του PSI αυξάνεται από 50.000 σε 200.000 μέλη και ο αριθμός των βουλευτών από 50 σε 156. Η CGL αριθμεί 2.000.000 μέλη.

Το κεφάλαιο της FIAT έχει ανέλθει από 30 σε 500 εκατομμύρια. Στο Τορίνο ο εργατικός πληθυσμός φθάνει τους 200.000 εργάτες μέσα σε μισό εκατομμύριο κατοίκους.

Φράξιες στο εσωτερικό του PSI:

1. Οι οπαδοί των σταδίων ή ρεφορμιστές: Τουράτι, Μοντόλφο, Μοντιλιάνι.

Η μετάβαση στον σοσιαλισμό δεν μπορεί να είναι έργο μιας ξαφνικής επίθεσης, αλλά θα πραγματοποιηθεί μέσω μιας *σταδιακής* κατάκτησης της εξουσίας και της πολιτικής ισχύος.

2. Οι «μαξιμαλιστές» ή αδιάλλακτοι: Σεράτι, Λαζάρι.

Χαρακτηρίζονται από έλλειψη την ιδεολογικής συνοχής και από διφορούμενη και ετερογενή πολιτική. Αυτό τους οδηγεί στην επαναστατική φρασεολογία και σε έναν ραφιναρισμένο κομματικό πατριωτισμό. Σύμφωνα με τα λόγια του Λένιν «ο Σεράτι προτιμά να χάσει την επανάσταση παρά να χάσει το συνδικάτο του Μιλάνο».

3. Η ομάδα του *L'Ordine Nuovo*: Γκράμσι, Τερασίни, Τάσκα, Λεονέτι, Τολιάτι. Η βασική τους αντίληψη είναι το κίνημα των εργοστασιακών συμβουλίων ως βάση της «εργατικής εξουσίας» η οποία καταλαμβάνεται μέσα στην επιχείρηση. Το επαναστατικό προλεταριακό κίνημα εκφράζεται με δικές του μορφές, δημιουργώντας προλεταριακούς θεσμούς που αρχίζουν να οικοδομούνται *πριν από την κατάληψη της εξουσίας*, οι οποίοι αποτελούν τα γρανάζια ενός νέου κρατικού μηχανισμού, του εργατικού, μέσα στο *εργοστάσιο*. Αρνείται να συγκροτηθεί σε ιδιαίτερη φράξια σε εθνικό επίπεδο, πράγμα που την οδηγεί σε μια σοβαρή και αυξανόμενη απομόνωση, η οποία περιορίζει την επιρροή τους στην πόλη του Τορίνο.

4. Οι αποχικοί: Μπορντίγκα, Γκριέκο

Η κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας και η καταστροφή της αστικής εξουσίας είναι η βασική προϋπόθεση για τη διαδικασία πραγματοποίησης του οικονομικού μετασχηματισμού. Επιμένουν στην αναγκαιότητα δημιουργίας ενός επαναστατικού κόμματος. Αγωνίζονται, λοιπόν, για την επέκταση και την εδραίωση της φράξιάς τους σε εθνικό επίπεδο. Ο «αποχισμός» δεν είναι τόσο μια ιδεολογική αρχή, όσο ένα τακτικό κριτήριο επιλογής των επαναστατών μαχητών.

5. Η μιλανέζικη Αριστερά: Φορτικιάρι, Ρεπόσι

Ονομάζονται και αυτοί «μαξιμαλιστές» της Αριστεράς. Βρίσκονται πολύ κοντά στις θέσεις της Αποχικής Φράξιας, από την οποία, ωστόσο, απορρίπτουν ακριβώς την αποχική τακτική. Η δύναμή τους συνίσταται στη γερή εργατική οργάνωση που διαθέτουν στη βιομηχανική πόλη του Μιλάνο. Η μικρότερη θεωρητική τους ικανότητα τους οδηγεί στο να προσχωρήσουν στην κομμουνιστική Αποχική Φράξια.

1919

Ιανουάριος

Εξέγερση των «Σπαρτακιστών» στη Γερμανία. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ και ο Καρλ Λήμπκνεχτ δολοφονούνται από τα στρατεύματα που βρίσκονται στην υπηρεσία της σοσιαλδημοκρατικής κυβέρνησης Νόσκε. Ίδρυση στην Ιταλία του Λαϊκού Κόμματος, (καθολικοί) από τον ιερέα Λουίτζι Στούρτσο.

Μάρτιος

Ίδρυτικό Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς (ΚΔ) (4). Τα μπολσεβίκικα στρατεύματα προελαύνουν, κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων, στην Πολωνία. Το PSI ψηφίζει υπέρ της προσχώρησής του στην Τρίτη Διεθνή. Η επανάσταση στην Ευρώπη βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη. Οι Μπολσεβίκοι στηρίζονται στην επέκταση της

παγκόσμιας κομμουνιστικής επανάστασης ως τη μόνη δυνατότητα για την επιβίωση της επανάστασης στη Ρωσία.

Ο Μουσολίνι ιδρύει στην πλατεία Σάντο Σεπούλκρο, στο Μιλάνο, τα *Fasci italiani di combattimento* (23).

Ο Μπέλα Κουν ανακηρύσσει τη Σοβιετική Δημοκρατία της Ουγγαρίας (24).

Απρίλιος

Στη Βαυαρία, ανακηρύσσεται η Δημοκρατία των Εργατικών Συμβουλίων, στην οποία αναλαμβάνει ένα υπουργείο ο Καρλ Κορς.

Στο Μιλάνο τα *Fascio* επιτίθενται σε μια διαδήλωση απεργών και καταλαμβάνουν τα γραφεία της σοσιαλιστικής εφημερίδας *Avanti* (15). Η πρώτη ενέργεια των φασιστών προκαλεί 4 νεκρούς και 39 τραυματίες.

Μάιος

Κυκλοφορεί το πρώτο φύλλο του *L'Ordine Nuovo* («Η Νέα Τάξη») (εβδομαδιαίο περιοδικό σοσιαλιστικής *κουλτούρας*), υπό τη διεύθυνση του Γκράμισι.

Ιούνιος

Ο Ιταλός πρόεδρος Ορλάντο παραιτείται ύστερα από την ιταλική αποτυχία στις διασκέψεις για την ειρήνη. Ο πληθωρισμός δεν σταματά να αυξάνεται.

Ιούλιος-Αύγουστος

Σημαντικοί αγώνες κατά της ακρίβειας ξεσπούν σε ολόκληρη την Ιταλία. Καταλήψεις γης στον νότο. Διεθνής απεργία συμπαράστασης στην Οκτωβριανή Επανάσταση (20 και 21). Η απεργία συνεχίζεται μαζικά και ειρηνικά στην Ιταλία. Η αστική τάξη φο-

βάται μήπως η απεργία μετατραπεί σε «απαλλοτριωτική». Οι σοσιαλιστές είναι απόντες στην πλειοψηφία των αγώνων, στους οποίους βρίσκονται επικεφαλής πρώην στρατιώτες που ζητούν να γίνουν πράξη οι υποσχέσεις που τους έδωσαν την περίοδο του πολέμου.

Η ηγεσία της Αδιάλλακτης Επαναστατικής Φράξιας περνά στα χέρια του Λαζάρι. Ο Σεράτι την εγκαταλείπει για δημιουργήσει την Κομμουνιστική Φιλοεκλογική Φράξια της οποίας και ηγείται. Συνέδριο της Κομμουνιστικής Αποχικής Φράξιας, της οποίας είναι επικεφαλής ο Μπορντίγκα.

Οκτώβριος

Στο 16ο Συνέδριο του PSI, στην Μπολόνια, οι *αποχικοί* απαιτούν την αλλαγή του κομματικού προγράμματος του '92. Πιστεύουν ότι το σχίσμα μεταξύ ρεφορμιστών και επαναστατών μέσα στο Κόμμα είναι αναπόφευκτο: στην πραγματικότητα υπάρχουν δύο προγράμματα μέσα σε ένα κόμμα. Αποφασίζεται η μόνιμη και αυτόνομη ύπαρξη της Αποχικής Φράξιας στο εσωτερικό του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος. Το PSI εγκρίνει την προσχώρησή του στην Κομμουνιστική Διεθνή και τη συμμετοχή του στις επικείμενες εκλογές. Οι αποχικοί απορρίπτουν ένα άμεσο σχίσμα προκειμένου να πραγματοποιήσουν αποχική προπαγάνδα κατά τη διάρκεια της επικείμενης προεκλογικής εκστρατείας και αρχίζουν φραξιονιστική δουλειά. Το *Il Soviet* γίνεται το όργανο της Αποχικής Φράξιας και *αναβάλλει* την ίδρυση Κομμουνιστικού Κόμματος στην Ιταλία για διεθνείς λόγους: η Μόσχα θέλει ένα PSI που θα έχει προσχωρήσει στην Κομμουνιστική Διεθνή και θα έχει διαγράψει τους ρεφορμιστές. Ο Γκράμισι δημοσιεύει ένα άρθρο κατά της προοπτικής ενός σχίσματος μέσα PSI. (18).

Νοέμβριος

Το PSI λαμβάνει στις εκλογές (16) 1.800.000 ψήφους και εκλέγει 156 βουλευτές. Η εκλογική επιτυχία ενισχύει τη θέση της κοινοβουλευτικής ομάδας και των ρεφορμιστών μέσα στο Κόμμα.

Δεκέμβριος

Γενική απεργία κατά της επίθεσης στη σοσιαλιστική κοινοβουλευτική ομάδα.

1920

Μάρτιος-Απρίλιος

Πρώτες *καταλήψεις εργοστασίων* στο Τορίνο. Η ηγεσία του PSI αποκηρύσσει το κίνημα. Σύσκεψη της *Confindustria* (ένωση των εργοδοτών) (8), η οποία τάσσεται υπέρ της συγκρότησης μιας ισχυρής κυβέρνησης, προαναγγέλλοντας έτσι μια φιλοφασιστική πολιτική. Η CGL τάσσεται κατά της απεργίας στο Τορίνο, απαγορεύει την αλληλεγγύη προς αυτήν και την απομονώνει από την υπόλοιπη χώρα. Στρατεύματα συρρέουν στην πόλη και η απεργία ηττάται. Διάλυση των ομάδων του *L' Ordine Nuovo*.

Μάιος

«Θέσεις της Κομμουνιστικής Αποχικής Φράξιας». Πρόκειται για τη μοναδική *μη ρωσική* συμβολή στα προβλήματα του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος που συζητούνται στο 2ο Συνέδριο της ΚΔ.

Ιούλιος

Δεύτερο Συνέδριο της ΚΔ. Παρέμβαση του Μπορντίγκα υπέρ της σκλήρυνσης των «21 Όρων Προσχώρησης»⁵. Ο Μπορντίγκα είναι ο συντάκτης του 21ου όρου και ο υποστηρικτής της συμπεριλήψης του 20ού όρου -του οποίου συντάκτης είναι ο Λένιν- που έχει αποσυρθεί. Διανέμεται η μπροσούρα του Λένιν *Ο Αριστερισμός: Παιδική αρρώστια του κομμουνισμού*. Οι προγραμματικές αρχές των Μπολσεβίκων και των

⁵ Πρόκειται τους όρους προσχώρησης κομμάτων στην Κομμουνιστική Διεθνή. (Σ.τ.Μ.)

«Αποχικών» συμπίπτουν, ενώ υπάρχει μεταξύ τους διαφωνία σε δευτερεύοντα ζητήματα τακτικής σχετικά με τη στάση έναντι του κοινοβουλίου. Μπροστά στον κίνδυνο σύγχυσης των θέσεων των «αποχικών» με εκείνες των αναρχικών, των «τριμπουνιστών» και των «καπεντιστών»⁶ ο Μπορντίγκα αποκηρύσσει την ίδια την αποχική του τακτική. Ο Λένιν υποστηρίζει τις θέσεις του *L'Ordine Nuovo* που δημοσιεύονται στις 8 Μαΐου, οι οποίες αποτελούν καρπό ενός προσωρινού συμβιβασμού μεταξύ «αποχικών» και «οντινοβικών» της κομματικής οργάνωσης του Τορίνο.

Ρήξη μεταξύ Γκράμισι και Τάσκα. Ο Τερασίνι και ο Τολιάτι προσεγγίζουν τη «μαξιμαλιστική» ηγεσία. Ο Γκράμισι μένει απομονωμένος στο εσωτερικό της ομάδας των «ορντινοβικών» μετά την απομάκρυνση των «αποχικών».

Νοέμβριος

Οι υποστηρικτές της ίδρυσης Κομμουνιστικού Κόμματος στην Ιταλία συγκαλούν πανεθνικό συνέδριο της *Κομμουνιστικής Φράξιας* του PSI, στην Ίμολα.

Σεπτέμβριος

Η FIOM (το συνδικάτο των μεταλλεργατών) διεκδικεί αυξήσεις μισθών με βάση το κόστος ζωής. Οι βιομήχανοι απορρίπτουν την αύξηση με στόχο να προκαλέσουν την απεργία. Οι εργάτες ξεκινούν λευκή απεργία. Το εργοστάσιο Romeo απαντά με λοκ-άουτ. Η FIOM, από τη μεριά της, ανταπαντά με *καταλήψεις εργοστασίων*, οι οποίες εξαπλώνονται σε όλες τις βιομηχανίες του Τορίνο. Η CGL αντιτίθεται στην απεργία. Το PSI δεν επιθυμεί να ηγηθεί μιας επαναστατικής απεργίας που έρχεται σε αντίθεση με τα συνδικάτα. Ο φιλελεύθερος πρόεδρος Τζιολίτι αντιτίθεται στην αποστολή στρατευμάτων και προτείνει μισθολογική διαπραγμάτευση και ένα σχέδιο εργατικού ελέγχου. Εγκαινιάζεται η υποστήριξη των βιομηχάνων προς το φασιστικό κίνημα.

⁶ Ονομασία που προέρχεται από τα αρχικά του Κομμουνιστικού Εργατικού Κόμματος Γερμανίας (KAPD) που ιδρύθηκε το 1920 ύστερα από τη διαγραφή της αριστερής πτέρυγας από την ηγεσία του Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος. (Σ.τ.Μ.)

Οκτώβριος

Συγκέντρωση των «αποχικών», των «ορντινοβικών» και των «μαξιμαλιστών» της Αριστεράς που εγκρίνει ένα μανιφέστο-πρόγραμμα το οποίο αποφασίζει την αλλαγή της ονομασίας του κόμματος, τη διαγραφή των ρεφορμιστών, όπως τον Τουράτι, τη διάσπαση και την ίδρυση Κομμουνιστικού Κόμματος στο προσεχές συνέδριο του PSI, σε περίπτωση που μείνουν στη μειοψηφία. Συγκροτείται μια Προσωρινή Επιτροπή της Κομμουνιστικής Φράξιας η οποία αποτελείται από τον Μπορντίγκα (εκ μέρους των «αποχικών»), τον Γκράμσι και τον Τερασίνι (εκ μέρους των διαφόρων ομάδων των «ορντινοβικών»), τον Μπομπάτσι και τον Μισιάνο (εκ μέρους των «μαξιμαλιστών» της Αριστεράς), τον Ρεπόσι και τον Φορτικιάρι (εκ μέρους της μιλανέζικης Αριστεράς).

Νοέμβριος

Στην κομματική οργάνωση του Τορίνο συγχωνεύονται «αποχικοί» (Παρόντι, Μποέρο), κομμουνιστές εκλογιστές (Τολιάτι, Τάσκα, Τερασίνι) και η ομάδα «Κομμουνιστική Διαπαιδαγώγηση» (Γκράμσι, Μπιάνκο). Οι υποστηρικτές της δημιουργίας κομμουνιστικού κόμματος στην Ιταλία πραγματοποιούν πανεθνικό συνέδριο της Κομμουνιστικής Φράξιας του PSI στην Ίμολα. Συμμετέχουν «αποχικοί», οι δύο «ορντινοβικές» ομάδες, «μαξιμαλιστές» της Αριστεράς και η Σοσιαλιστική Νεολαία. Προετοιμάζεται μια απόφαση για τη δημιουργία κομμουνιστικού κόμματος στο προσεχές συνέδριο του PSI. Οι «ορντινοβικοί» εγκαταλείπουν τις συμβουλευτικές τους θέσεις.

1921

Ιανουάριος

17ο Συνέδριο του PSI στο Λιβόρνο, *σχίσμα των κομμουνιστών*. Ο Μπορντίγκα πρωταγωνιστεί στην ίδρυση του *Κομμουνιστικού Κόμματος Ιταλίας* (ο Γκράμσι δεν παίρ-

νει τον λόγο καθ' όλη τη διάρκεια του συνεδρίου και ο Μπορντίγκα τον υπερασπίζεται απέναντι στις επιθέσεις που δέχεται για την παλιά του θέση υπέρ συμμετοχής της Ιταλίας στον πόλεμο, ενώ ο Τολιάτι δεν κατορθώνει ούτε να εκλεγεί στην Κεντρική Επιτροπή). Η Εκτελεστική Επιτροπή αποτελείται από τον Μπορντίγκα, τον Φορτικιάρι, τον Ρεπόσι, τον Τερασίνι και τον Γκριέκο. Το PSI επικυρώνει την προσχώρησή του στην 3η Διεθνή. Ο αριθμός των κομμουνιστών αγωνιστών μετά τη διάσπαση ανέρχεται στις 100.000, εκ των οποίων οι 58.000 είναι υποστηρικτές της κομμουνιστικής απόφασης του Λιβόρνο και οι 42.000 προέρχονται από τη Σοσιαλιστική Νεολαία, που προσχωρεί μαζικά στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ιταλίας (PCI).

Το Κομμουνιστικό Κόμμα δημιουργήθηκε πάρα πολύ αργά: το 1919 υπήρχε επαναστατική κατάσταση, αλλά δεν υπήρχε επαναστατικό κόμμα, ενώ το 1921 υπήρχε το κόμμα αλλά η επαναστατική κατάσταση είχε πλέον παρέλθει.

Φεβρουάριος – Μάρτιος

Συνέδριο της CGL. Τακτική της συνδικαλιστικής ενότητας με τους κομμουνιστές. Η κομμουνιστική πρόταση παίρνει μισό εκατομμύριο ψήφους έναντι ενός εκατομμυρίου υπέρ των σοσιαλιστών. Επαναστατικές ταραχές στην κοιλάδα του Ρουρ στη Γερμανία.

Απρίλιος – Ιούνιος

Αυθόρμητη εργατική αντίσταση στις επιθέσεις των φασιστών. Εμφάνιση των λεγόμενων *Arditi dei Popolo*, που συγκεντρώνουν πρώην ρεπουμπλικάνους στρατιώτες, σοσιαλιστές, κομμουνιστές και αναρχικούς και τα οποία οργανώνονται στρατιωτικά για να αντιμετωπίσουν τα φασιστικά αποσπάσματα.

Δημοσιεύεται το άρθρο του Μπορντίγκα (15 Απριλίου), «Κόμμα και τάξη»:

«Δεν μπορούμε ούτε καν να μιλάμε για *τάξη*, όταν δεν υπάρχει μια μειοψηφία αυτής της τάξης που τείνει να οργανωθεί σε πολιτικό κόμμα». Για τον Μπορντίγκα η τάξη δεν είναι ένα σύνολο ατόμων με ομοιογενείς κοινωνικές συνθήκες, αλλά ένα συλλο-

γικό κίνημα που βαδίζει προς την επίτευξη ιστορικών αντικειμενικών σκοπών. *Η υπεράσπιση των ιστορικών συμφερόντων της εργατικής τάξης μπορεί να είναι κληρονομία μονάχα μιας μειοψηφίας, που είναι οργανωμένη σε κόμμα.*

Μάιος

Στις εκλογές το PSI εκλέγει 123 βουλευτές και το PCI 15.

Δημοσιεύεται το άρθρο του Μπορντίγκα «Κόμμα και ταξική δράση» (31):

«Δεν μπορεί κανείς να δημιουργήσει ούτε κόμματα ούτε επαναστάσεις. Μπορεί κανείς να καθοδηγήσει τα κόμματα και τις επαναστάσεις, συνενώνοντας ολόκληρη τη χρήσιμη διεθνή επαναστατική πείρα για να εξασφαλίσει τις μέγιστες δυνατές πιθανότητες νίκης του προλεταριάτου στη μάχη που είναι η αναπόφευκτη έκβαση της ιστορικής εποχής στην οποία ζούμε». Το Κόμμα δεν μπορεί «να προκαλέσει επαναστατικές καταστάσεις δίνοντας μια διαταγή για επίθεση. Αυτό ισοδυναμεί με τον ισχυρισμό ότι οι ιστορικές καταστάσεις μπορούν να δημιουργηθούν από τη βούληση του κόμματος». Σύμφωνα με τον Μπορντίγκα το κόμμα δεν μετρά την αποτελεσματικότητά του από τον αριθμό των αγωνιστών του αλλά από το πρόγραμμα και την πειθαρχία του.

Πρόγραμμα, Κόμμα και Τάξη, κατά τον Μπορντίγκα:

Στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής το προλεταριάτο είναι η μόνη επαναστατική τάξη. Λόγω των συνθηκών ζωής της ενσαρκώνει την κομμουνιστική κοινωνία μέσα στους κόλπους της καπιταλιστικής κοινωνίας. Πώς πραγματοποιείται το διαλεκτικό πέρασμα της τάξης καθεαυτής -ως θύμα της εκμετάλλευσης του κεφαλαίου και όντας υποχρεωμένη να ζει σε μια αξιοθρήνητη μιζέρια φυσική και διανοητική- σε τάξη για τον εαυτό της, η οποία μετασχηματίζει τον κόσμο με τρόπο επαναστατικό; Η απάντηση δίδεται με την οργάνωση του προλεταριάτου σε τάξη και, κατά συνέπεια, σε πολιτικό κόμμα. Το προλεταριάτο είναι επαναστατικό ή δεν είναι τίποτα. Από κοινωνιολογικής και στατιστικής απόψεως, η εργατική τάξη είναι ένα συνονθύλευμα ατόμων που υπόκεινται στις κοινωνικές σχέσεις της καπιταλιστικής παραγωγής. Όταν το προλεταριάτο οργανώνεται σε τάξη και στοχεύει στην επίτευξη των ιστορικών αντικειμενικών του στόχων έχουμε να κάνουμε με μια διαλεκτική άποψη για την τάξη, η

οποία μετασχηματίζεται και μετασχηματίζει τις κοινωνικές σχέσεις της παραγωγής, αρνούμενη ως τάξη τις οικονομικές κατηγορίες του κεφαλαίου: αξία, μισθός, υπεραξία...

Η θεμελιώδης λειτουργία του κόμματος είναι το ότι αυτό ενσαρκώνει και υπερασπίζεται το κομμουνιστικό πρόγραμμα. Το Κόμμα είναι μια διαμεσολάβηση, ένα *όργανο* της τάξης. Η τάξη κατά τη διάρκεια της επανάστασης συγκροτείται σε κόμμα. Το προλεταριάτο διαμέσου του κόμματος επιβεβαιώνει το επαναστατικό του είναι. Υπάρχει μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στο προλεταριάτο και στο κόμμα.

Το κόμμα δεν δημιουργείται μέσα σε μια δυσμενή ή αντεπαναστατική περίοδο. Αναδύεται μέσα από τους κόλπους της τάξης σε μια περίοδο ριζοσπαστικοποίησης της πάλης των τάξεων, όταν επιβάλλεται η υπέρβαση των άμεσων και οικονομικών στόχων της τάξης και όταν αυτή στοχεύει στην επίτευξη των ιστορικών στόχων και στην κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας.

Το κομμουνιστικό πρόγραμμα είναι ξεκάθαρα οροθετημένο στο έργο του Μαρξ, που δεν είναι μονάχα μια επιστημονική ανάλυση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, αλλά επίσης και μια σταθερή έκκληση για την υπερνίκηση αυτού του τρόπου παραγωγής καθώς επίσης και μια προδιαγραφή των χαρακτηριστικών του κομμουνισμού.

Το κομμουνιστικό πρόγραμμα ορίζεται ως η πρακτική υλοποίηση της μαρξιστικής θεωρίας. Σε μια δυσμενή περίοδο οι μαρξιστές πρέπει να υπερασπίζονται και να αποκαθιστούν το κομμουνιστικό πρόγραμμα, που γίνεται στόχος επίθεσης και αντικείμενο αναθεώρησης από διάφορες σοσιαλδημοκρατικές και αναθεωρητικές τάσεις.

Ιούνιος – Ιούλιος

Θεαματική αλλαγή της τακτικής της Κομιντέρν.

Τρίτο Συνέδριο της ΚΔ. Διαπιστώνεται η επαναστατική άμπωτη σε παγκόσμια κλίμακα. Στο επίκεντρο βρίσκεται η αποτίμηση της «Δράσης του Μαρτίου» στον Ρουρ. Δύο τακτικές έρχονται αντιμέτωπες: η πρώτη, που παρουσιάζει ο Ταλχάιμερ και ο Μπέλα Κουν, υποστηρίζει την επαναστατική επίθεση των κομμουνιστών. Η δεύτερη, του Ράντεκ, με τη σύμφωνη γνώμη του Λένιν, υποστηρίζει την πρόταση του «ενιαίου

μετώπου» προς τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και συνδικάτα για να κερδίσουν οι κομμουνιστές την πλειοψηφία της εργατικής τάξης. Η διαφορά τακτικής έγκειται στη επιλογή μεταξύ του σχηματισμού μειοψηφικών επαναστατών κομμάτων ή κομμάτων μαζών. Στο συνέδριο ο Λένιν γελοιοποιεί τη θέση που υποστηρίζει ο Τερασίνι αλλά και η αριστερή πτέρυγα της Διεθνούς, που τάσσεται υπέρ της «επιθετικής» τακτικής. Το PCI εφαρμόζει αυτή την τακτική μονάχα σε επίπεδο συνδικαλιστικού και όχι πολιτικού μετώπου. Πώς θα μπορούσε να υποστηριχθεί η τακτική του «ενιαίου μετώπου» με το PSI μετά το σχίσμα του Λιβόρνο; Για τους Ιταλούς κομμουνιστές *το σχίσμα του Λιβόρνο θεωρείται οριστικό και αμετάκλητο.*

Ιούλιος

Καθημερινή μαζική βία των φασιστικών ομάδων. Ο σοσιαλιστής βουλευτής Ματεότι λανσάρει το πασιφιστικό σύνθημα της μη αντίστασης στη φασιστική βία.

Αύγουστος

Υπογραφή συμφώνου ειρήνευσης ανάμεσα στους σοσιαλιστές, τη CGL και τους φασίστες (3). Οι κομμουνιστές απορρίπτουν τη συμφωνία όπως και επίσης και την προσχώρηση του PCI στα *Arditi del Popolo*. Εγκαινιάζεται η διαφωνία μεταξύ του PCI και της Κομιντέρν αναφορικά με την αρνητική στάση του Μπορντίγκα απέναντι στη σύναψη μιας εθνικής συμφωνίας με τα άλλα κόμματα για την προσχώρηση στα *Arditi del Popolo* ως ενιαία αντιφασιστική στρατιωτική οργάνωση που βρίσκεται έξω από τον έλεγχο του Κόμματος.

Νοέμβριος

Το PSI αποχωρεί από την ΚΔ.

Το Τρίτο Πανεθνικό Συνέδριο των Φασιστών (7-10), που συνέρχεται στη Ρώμη, αποφασίζει τη μετατροπή του φασιστικού κινήματος σε κόμμα. Οι 30.000 φασίστες που είναι συγκεντρωμένοι στη Ρώμη προκαλούν σοβαρές ταραχές, με αποτέλεσμα πέντε

νεκρούς και 200 τραυματίες. Στη δολοφονία ενός σιδηροδρομικού (9) ο λαός της Ρώμης απαντά με γενική απεργία που δεν σταματά παρά με την ολοκλήρωση του φασιστικού συνεδρίου (14).

1922

Φεβρουάριος

Από τα τέλη του 1920 οι εργάτες βρίσκονται αντιμέτωποι με μια διπλή επίθεση: φασιστική και εργοδοτική. Από τη μια μεριά, η καθημερινή βία των φασιστικών αποσπασμάτων κατά των εργατικών οργανώσεων: συνδικάτων, «Σπιτιών του Λαού», κόκκινων δημαρχείων, Εργατικών Κέντρων ή ακόμα και επιθέσεις κατά εργατικών ηγετών. Από την άλλη, η εργοδοτική επίθεση: κατάργηση της τιμής διατίμησης του ψωμιού, μισθολογικές μειώσεις, αύξηση της ανεργίας, διάλυση των συνδικαλιστικών αντιπροσωπειών στα εργοστάσια.

Οι κομμουνιστές υποστηρίζουν τη συγκρότηση ενός ενιαίου συνδικαλιστικού μετώπου, προωθώντας την τακτική της Κομιντέρν, αν και απορρίπτουν την τακτική του ενιαίου πολιτικού μετώπου. Έτσι δημιουργήθηκε η «Συμμαχία της Εργασίας» (20), η οποία δεν ήταν παρά ένα ενιαίο συνδικαλιστικό μέτωπο.

Ο Μπορντίγκα δημοσιεύει το άρθρο «Η δημοκρατική αρχή» (28): «Η ελευθερία και η πολιτική ισότητα, οι οποίες, σύμφωνα με τη θεωρία του φιλελευθερισμού, εκφράζονται με το εκλογικό δικαίωμα, δεν έχουν κανένα νόημα, παρά μόνο σε μια βάση που αποκλείει την ανισότητα ως προς τους βασικές οικονομικές συνθήκες». Για τον Μπορντίγκα η διαίρεση της κοινωνίας σε ανταγωνιζόμενες τάξεις με αντιτιθέμενα οικονομικά συμφέροντα μετατρέπει το κράτος κατ' ανάγκην σε υπερασπιστή των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης. Η δημοκρατική *αρχή* μετατρέπεται σε έναν δημοκρατικό *μηχανισμό* που τίθεται στην υπηρεσία των απαιτήσεων ενός κράτους που ασκεί τη μειοψηφική δικτατορία της κυρίαρχης τάξης, ανεξάρτητα από το γεγονός του τι κάθε φορά ψηφίζεται ή δεν ψηφίζεται ή από το ποιος εκλέγεται.

Φεβρουάριος – Μάρτιος

Πρώτη Διευρυμένη Συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ, η συζήτηση επικεντρώνεται στην έγκριση της τακτικής του «ενιαίου μετώπου». Αντίθεση των Ιταλών εκπροσώπων (Τερασίνι, Ρομπέρτο, Αμπρότζι), που λαμβάνουν την υποστήριξη της γαλλικής και της ισπανικής αντιπροσωπείας. Γίνεται αποδεκτή η σύγκληση μιας κοινής συνάντησης των τριών Διεθνών.

Μάρτιος

2ο Συνέδριο PCI. Έγκριση των «Θέσεων της Ρώμης». Αυτές οι «Θέσεις» καθορίζουν τη στάση του PCI απέναντι στην τακτική του «ενιαίου μετώπου» που υποστηρίζεται από την ΚΔ. Μετωπική αντίθεση των εκπροσώπων της ΚΔ στην έγκριση αυτών των θέσεων. Σύμφωνα με τις «Θέσεις της Ρώμης», η τακτική έχει ορισμένα όρια, τα οποία τίθενται από το κομμουνιστικό πρόγραμμα, τα οποία, εάν ξεπεραστούν, μεταβάλλουν την ίδια τη φύση και τη λειτουργία του κομμουνιστικού κόμματος. Η ηγεσία του PCI εξετάζει το κατά πόσο είναι σκόπιμο να παραιτηθεί. Ο αριθμός των μελών του Κόμματος έχει πέσει στις 43.000 εξαιτίας των αγωνιστικών απαιτήσεων και της φασιστικής καταστολής.

Απρίλιος

Ο Μπορντίγκα συμμετέχει στο συνέδριο των τριών Διεθνών (Δεύτερης, Τρίτης, 2 ½), που συνέρχεται στο Βερολίνο (2-5) και καταλήγει σε παταγώδη αποτυχία. Συνάντηση για τα ιταλικά ζητήματα μεταξύ Μπορντίγκα, Σιλόνε, Ράντεκ και Μπουχάριν, η οποία καταλήγει σε έντονη διαφωνία, εξαιτίας του εύρους των διαφορών ανάμεσα στο PCI και την ΚΔ.

Υπογραφή της *Συνθήκης του Ραπάλο*, μεταξύ της μπολσεβίκικης και της γερμανικής κυβέρνησης (16). Η Συνθήκη καθιερώνει το ρωσικό κράτος ως μια μεγάλη δύναμη και σηματοδοτεί την επιστροφή στις κλασικές μεθόδους της μυστικής διπλωματίας και της συμμαχίας με καπιταλιστικές δυνάμεις. Το Ραπάλο αποτελεί έκφραση των υπαρκτών *αντιφάσεων* μεταξύ της αποτυχίας της παγκόσμιας επανάστασης και της

βαθμιαίας ενίσχυσης του σοβιετικού κράτους. Αντίφαση μεταξύ των συμφερόντων της παγκόσμιας επανάστασης και των συμφερόντων της εξωτερικής πολιτικής του ρωσικού κράτους. Η Κομιντέρν μετατρέπεται σε όργανο της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

Ιούνιος

Ο Μπορντίγκα εκπροσωπεί την ΚΔ στο συνέδριο του ΚΚ Γαλλίας (PCF) στη Μασσαλία. Δεύτερη Διευρυμένη Συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ. Η ιταλική αντιπροσωπεία αποτελείται από τον Μπορντίγκα, τον Αμπρότζι, τον Γκράμισι και τον Γκρατσιάντεϊ. *Τελεσίγραφο του Ζηνόβιεφ* προς το PCI για την προώθηση του συνθήματος της «εργατικής κυβέρνησης» ως πλατφόρμα της πάλης κατά του φασισμού.

Ιούνιος-Ιούλιος

Μεγάλη φασιστική επίθεση. Τα φασιστικά αποσπάσματα καταλαμβάνουν πόλεις, όπως την Μπολόνια και τη Φεράρα. Οι φασιστικές εκστρατείες επεκτείνονται στο Λάτσιο, στη Μάρκας, στην Εμίλια-Ρομάνα, στο Βένετο και την Τοσκάνη. Η γεωγραφική κινητικότητα των φασιστικών αποσπασμάτων συμβάλει πάρα πολύ στην επιτυχία τους. Οι ένοπλες αντιδράσεις των εργατών αποδεικνύονται ανεπαρκείς. Πλήρης ατιμωρησία της φασιστικής βίας, η οποία υποστηρίζεται από τις αστυνομικές δυνάμεις και τον στρατό.

Αύγουστος

Νόμιμη γενική απεργία που κηρύσσουν το PSI και η CGL για την επίλυση μιας κυβερνητικής κρίσης, που γίνεται βιαστικά και με ειδοποίηση στον Τύπο για την κήρυξή της. Κυριαρχούν η νομιμότητα και ο πασιφισμός, και ο κύριος στόχος είναι η υπεράσπιση της δημοκρατίας. Οι φασίστες στέλνουν τελεσίγραφο στην κυβέρνηση να τερματίσει την απεργία μέσα σε 48 ώρες.

Η απεργία έχει μια αρχική επιτυχία μερικού χαρακτήρα. Στις 3 Αυγούστου μετατρέπεται σε ένοπλη μάχη που κορυφώνει τον εμφύλιο πόλεμο (1921-22) των φασιστών, που υποστηρίζονται από τον στρατό και την αστυνομία, κατά των εργατικών μαζών. Παρά τις ηρωικές τοπικές αντιστάσεις, όπως στην Πάρμα, απέναντι στα φασιστικά στρατεύματα του Ιτάλο Μπάλμπο, η απεργία καταλήγει σε σοβαρή ήττα.

Τα γεγονότα αυτά σηματοδοτούν το τέλος κάθε σοβαρής ένοπλης αντίστασης κατά του φασισμού.

Ο παράνομος και ανατρεπτικός φασισμός έχει μετατραπεί πλέον σε νόμιμη δύναμη της τάξεως.

1921-22

Διάφορα άρθρα του Μπορντίγκα στα οποία εκθέτει την ανάλυσή του για τον φασισμό, την οποία μπορούμε να συνοψίσουμε στα ακόλουθα σημεία:

1. Ο φασισμός υπερασπίζεται το δημοκρατικό κράτος ενάντια στο επαναστατικό προλεταριάτο που επιθυμεί να το καταστρέψει.
2. Από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο ο σεβασμός στα δημοκρατικά δικαιώματα και τις δημοκρατικές ελευθερίες, που συνιστούσαν το θεμέλιο της φιλελεύθερης ιδεολογίας, έρχονται σε αντίθεση με την υπεράσπιση των συμφερόντων του κεφαλαίου εκ μέρους του κράτους.
3. Αυτή η αντίθεση οδηγεί την αστική τάξη να αρνηθεί την ίδια τη φιλελεύθερη ιδεολογία της και να επαγρυπνεί για τη διατήρηση του καταπιεστικού χαρακτήρα του κράτους, το οποίο υπερασπίζεται τα συμφέροντα της αστικής τάξης με όλα τα μέσα, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που σημαίνουν την κατάργηση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και των δημοκρατικών ελευθεριών.
4. Η δημοκρατία και ο φασισμός δεν έρχονται σε αντίθεση αλλά αλληλοσυμπληρώνονται είτε κατ' εναλλαγή είτε από κοινού.
5. Ο πολιτικός διχασμός της αστικής τάξης μπροστά στη σταθερή επαναστατική απειλή του προλεταριάτου, αφενός της φασιστικής βίας και αφετέρου της κοινοβουλευτι-

κής δημοκρατίας, συγκλίνει σε μια κοινή στρατηγική για την υπεράσπιση των ιστορικών της ταξικών συμφερόντων.

6. Ο ρόλος της σοσιαλδημοκρατίας είναι να αποπροσανατολίσει τους αγώνες του προλεταριάτου από τον επαναστατικό τους στόχο και να τους θέσει στην υπεράσπιση της αστικής δημοκρατίας.

7. *Ο φασισμός στερείται προγράμματος.* Ο ρόλος του είναι η καταστολή του προλεταριάτου, υποκαθιστώντας το κράτος, το οποίο, μ' αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνει να διατηρεί τη *δημοκρατική αυταπάτη* μέσα στις μάζες.

8. Ο φασισμός δεν είναι προϊόν των αντιδραστικών στρωμάτων της αστικής τάξης, ούτε μιας φεουδαλικής κοινωνίας, αλλά, απεναντίας, αποτελεί προϊόν του αναπτυγμένου βιομηχανικού καπιταλισμού, ο οποίος, μπροστά στην επαναστατική απειλή, περνάει στην αντεπίθεση.

9. *Ο αντιφασισμός είναι η σοβαρότερη συνέπεια του φασισμού. Υποκαθιστά την επαναστατική εναλλακτική λύση «καπιταλισμός ή κομμουνισμός» με την -πάντοτε αστική- επιλογή «δημοκρατία ή φασισμός».*

10. Ο Μπορντίγκα υποστηρίζει ότι υπάρχει μια ουσιαστική συνέχεια μεταξύ δημοκρατίας και φασισμού, κατά τον ίδιο τρόπο με τον οποίο υπήρχε μια βασική συνέχεια ανάμεσα στον φιλελευθερισμό και τη δημοκρατία. Οι μέθοδοι της σοσιαλδημοκρατίας και του φασισμού αντί να εναλλάσσονται στην κυβέρνηση τείνουν να συγχωνεύονται.

Σεπτέμβριος

Άμεση συνέπεια της αποτυχίας της γενικής απεργίας είναι η πτώση του αριθμού των μελών του PCI στις 24.000. Στα εργοστάσια είναι συχνές οι μαζικές απολύσεις κομμουνιστών. Μπροστά στην καταστολή και στην έλλειψη εργασίας, εξαιτίας των μαύρων λιστών, χιλιάδες είναι οι κομμουνιστές που τους επόμενους μήνες αναγκάζονται να μεταναστεύσουν στη Γαλλία και στο Βέλγιο για πολιτικο-οικονομικούς λόγους.

Οκτώβριος

Πορεία του Μουσολίνι προς τη Ρώμη (28). Ο πρόεδρος της κυβέρνησης Φάκτα συμβουλεύει τον βασιλιά να κηρύξει τη χώρα σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης και να κινητοποιήσει τον στρατό. Μπροστά στην άρνηση του βασιλιά παραιτείται. Η πορεία προς τη Ρώμη μετατρέπεται σε περίπατο. Ο βασιλιάς διορίζει τον Μουσολίνι νέο πρόεδρο της κυβέρνησης. Οι φασίστες ανεβαίνουν στην εξουσία χωρίς να πέσει ούτε ένας πυροβολισμός, με καθαρά συνταγματικά μέσα.

Ο Σεράτι διαγράφει τους ρεφορμιστές από το PSI. Αυτοί, υπό την ηγεσία του Ματεότι, του Τουράτι και του Τρεβές, ιδρύουν το Ενιαίο Σοσιαλιστικό Κόμμα (PSU). Ύστερα από αυτό το σχίσμα το PSI αριθμεί μόνο 25.000 μέλη. Το PSI αποφασίζει να στείλει αντιπροσωπεία στο 4ο Συνέδριο της ΚΔ.

Νοέμβριος

Ο Γερμανός πρέσβης φθάνει στη Μόσχα. Τέταρτο Συνέδριο της ΚΔ (5 Νοεμβρίου – 5 Δεκεμβρίου). Η Κομιντέρν επιμένει στην τακτική του «ενιαίου μετώπου» και στο σύνθημα της «εργατικής κυβέρνησης». Απαιτεί την ενοποίηση σοσιαλιστών και κομμουνιστών στην Ιταλία. Το PCI είναι εντελώς αντίθετο. Η ηγεσία του PCI δηλώνει παραίτηση (8). Ο Μπορντίγκα κάνει λόγο για τον κίνδυνο του *αναθεωρητισμού* μέσα στην ΚΔ. Η διαμάχη πλησιάζει μέχρι το σημείο της ρήξης μεταξύ της πλειοψηφίας του PCI με την ΚΔ. Στις 24 Νοεμβρίου η αντίσταση της πλειοψηφίας του PCI βρίσκεται αντιμέτωπη με μια επιστολή της Κεντρικής Επιτροπής του ρωσικού ΚΚ - υπογεγραμμένη από τον Λένιν, τον Τρότσκι, τον Ράντεκ, τον Ζηνόβιεφ και τον Μπουχάριν- η οποία ανακοινώνει την ομόφωνη απόφαση της επιτροπής που ορίστηκε από το διεθνές συνέδριο και η οποία είναι η *άμεση ενοποίηση του PCI με το PSI*. Η ηγεσία του PCI, η οποία θεωρεί το *σχίσμα του Λιβόρνο αμετάκλητο*, αρνείται να συνεχίσει να υπερασπίζεται τις απόψεις της για λόγους πειθαρχίας και δεσμεύεται να μη ταχθεί εναντίον της ενοποίησης, ούτε να την σαμποτάρει. Όμως, από εδώ και στο εξής θεωρείται παραιτηθείσα. Ο Μπορντίγκα προτείνει να δοθεί η ηγεσία του Κόμματος στη δεξιά πτέρυγα, ενώ ο Γκράμσι είναι υποστηρικτής της σκλήρυνσης των διαπραγματεύσεων έως ότου η ενοποίηση να καταστεί μη πραγματοποιήσιμη.

Δεκέμβριος

Ο Μουσολίνι δίνει προσωπικά εντολή για τη σύλληψη των Ιταλών αντιπροσώπων στο 4ο Συνέδριο της ΚΔ, εκτός από αυτούς που απολαμβάνουν βουλευτική ασυλία.

Επίθεση στα γραφεία και στα τυπογραφία των κομμουνιστών και παρεμπόδιση η κυκλοφορία του Τύπου τους.

1923

Φεβρουάριος

Σύλληψη του Μπορντίγκα (3). Ακολουθεί μια μεγάλη φουρνιά κομμουνιστών αγωνιστών. Ο Τολιάτι και ο Τερασίνι τον αντικαθιστούν στην ηγεσία του Κόμματος.

Μάρτιος

Σύλληψη του Σεράτι (1), ηγέτη του PSI και υποστηρικτή της ενοποίησης με τους κομμουνιστές. Με τη σύλληψη του Σεράτι ο έλεγχος του *Avanti* περνά στα χέρια του αντιπάλου της ενοποίησης με τους κομμουνιστές, Νένι. Ύστερα από αυτά τα γεγονότα ο Ζηνόβιεφ διατάσσει αλλαγή τακτικής: αποποιείται την ενοποίηση και δίνει το σύνθημα της δημιουργίας ενός πολιτικού μπλοκ μεταξύ των δύο κομμάτων. Σκοπεύει έτσι να *εμποδίσει* την αποχώρηση του PSI, όπως συμφωνήθηκε στο 4ο Συνέδριο σε περίπτωση που δεν καταστεί δυνατή η ενοποίηση. Ο Γκριέκο, αγανακτισμένος από τη αθέτηση των συμφωνιών του 4ου Συνεδρίου, γράφει μια επιστολή (14) στην οποία παρουσιάζει την παραίτηση της ηγεσίας του PCI, η οποία αγνοείται από την Κομιντέρν. Σύλληψη του Γκριέκο (31).

Απρίλιος-Μάιος

Ο Τερασίνι διορίζει νέα μέλη στην ηγεσία για να αντικαταστήσει τους συλληφθέντες: Τολιάτι, Τάσκα, Σκοτσιμάρο, Ραβέρα, Γκρατσιάντεϊ.

Αλληλογραφία μεταξύ Γκράμισι, Τολιάτι και Τερασίνι με σκοπό τη δημιουργία μιας νέας ηγετικής ομάδας (της πτέρυγας του Κέντρου) στο PCI που θα αντικαταστήσει την ηγεσία (της πτέρυγας της Αριστεράς) του Μπορντίγκα και θα εμποδίσει την πρόσβαση σε αυτήν (της πτέρυγας της Δεξιάς) του Τάσκα.

Το Κόμμα βρίσκεται σε κρίσιμη κατάσταση, αριθμεί 5.000 με 6.000 ενεργούς αγωνιστές, δρα στην παρανομία και η συντριπτική πλειοψηφία των μελών του (γύρω στις 100.000) βρίσκεται στην εξορία ή στη φυλακή.

Τα συνδικάτα χάνουν από 60% έως 80% των μελών τους. Το PSI, το οποίο δεν είναι προετοιμασμένο για να περάσει στην παρανομία, είναι πρακτικά ανενεργό. Οι μισθολογικές μειώσεις κυμαίνονται από 20-50%. Οι άνεργοι ανέρχονται σε μισό εκατομμύριο.

Ιούνιος

Τρίτη Διευρυμένη Συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ. Η Κομιντέρν κατηγορεί τους Ιταλούς κομμουνιστές (ο Ζηνόβιεφ κατηγορεί προσωπικά τον Γκράμισι) ότι σαμποτάρουν την ενοποίηση με τους σοσιαλιστές. Θεωρεί υπεύθυνο το PCI για την κατάληψη της εξουσίας από τους φασίστες. Δεν κάνει δεκτή την παραίτηση της ηγεσίας του ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος, αλλά διορίζει μια νέα μικτή ηγετική ομάδα, που αποτελείται από τρία μέλη της πλειοψηφίας (Φορτικιάρι, Τολιάτι, Σκοτσιμάρο) και δύο της μειοψηφίας (Τάσκα, Βότα). Κάνει δεκτό το PSI ως συμπαθών κόμμα. Ασκεί κριτική στον Μπορντίγκα και τον κατηγορεί για απειθαρχία, ενώ, ταυτόχρονα, του προτείνει την αντιπροεδρία της ΚΔ.

Ιούλιος – Σεπτέμβριος

Συζήτηση στο εσωτερικό της πλειοψηφίας. Ο Γκράμισι συγκροτεί μια νέα ηγετική ομάδα του Κέντρου. Ο Μπορντίγκα συντάσσει ένα μανιφέστο που δεν θα δημοσιευ-

θεί, εξαιτίας της ρήξης της παλιάς πλειοψηφίας σε Αριστερά (Μπορντίγκα, Φορτικιάρι, Ρεπόσι) και στη νέα ομάδα του Κέντρου (Γκράμισι, Τολιάτι, Τερασίνι, Σκοτσιμάρο, Λεονέτι).

Ο Γκράμισι είναι ο πρώτος που αρνείται να υπογράψει το μανιφέστο και προτρέπει και τα άλλα μέλη του Κέντρου να κάνουν το ίδιο.

Οκτώβριος

Δίκη κατά των κομμουνιστών που συνελήφθησαν τον Φεβρουάριο. Υπόμνημα υπεράσπισης των κομμουνιστών από τον Μπορντίγκα, που καταρρίπτει τις κατηγορίες περί συνωμοσίας, για τις οποίες δικάζονται οι κομμουνιστές, για να τις στρέψει εναντίον των φασιστών.

Γενική απαλλαγή των κατηγορουμένων και απελευθέρωση του Μπορντίγκα (26). Παρά την έκπληξη της δικαστικής απόφασης, οξύνεται η αστυνομική καταστολή κατά των κομμουνιστών.

1924

Ιανουάριος

Θάνατος του Λένιν. Ο Μπορντίγκα ιδρύει την επιθεώρηση *Prometeo*. Σε αυτή την επιθεώρηση συνεργάζονται ο Γκριέκο, ο Λεονέτι, ο Τζιρόνε, ο Μαστροπάολο και ο Πολάνο, και δημοσιεύονται άρθρα του Ζηνόβιεφ, του Μανουίλσκι και του Στάλιν.

Φεβρουάριος

Ο Μπορντίγκα αρνείται να κατέλθει υποψήφιος στις εκλογές. Η αντιπροσωπεία της ΚΔ (Χούμπερτ, Ντροτς) χαρακτηρίζει την άρνησή του ως πράξη απειθαρχίας και την θεωρεί ως αντιπολίτευση της πτέρυγας της άκρας Αριστεράς μέσα στο PCI. Άρθρο

του Μπορντίγκα κατά της εκλογικής αποχής ορισμένων κομμουνιστών αγωνιστών. Έξοχη παρέμβαση του Μπορντίγκα στην εκλογική καμπάνια στη Νάπολη.

Διάλεξη του Μπορντίγκα («Ο Λένιν στον δρόμο για την επανάσταση») (24) στο «Σπίτι του Λαού», στη Ρώμη, στη μνήμη του Λένιν, ο οποίος έχει πεθάνει ένα μήνα πριν. Σε αυτή τη διάλεξη ο Μπορντίγκα *οριοθετεί* τη σχέση του με τον Λένιν: πλήρης *προγραμματική* ταύτιση, ασυμφωνία σε ζητήματα *τακτικής*. Ο Μπορντίγκα εκφράζει, επιπλέον, την αναγκαιότητα και διεκδικεί το δικαίωμα της συζήτησης των ζητημάτων τακτικής και δεν αποδέχεται τη μετατροπή της σκέψης του Λένιν σε δόγμα, δηλαδή του «λενινισμού».

Απρίλιος

Στις εκλογές (6) τα ψηφοδέλτια των φασιστών και των συμμάχων τους φιλελευθέρων λαμβάνουν το 65% των ψηφισάντων και 374 έδρες. Το κοινοβούλιο μετατρέπεται σε νόμιμο πειθήνιο όργανο στα χέρια του Μουσολίνι. Η δημοκρατία δεν είναι εμπόδιο αλλά *εφαλτήριο* για την άνοδο του φασισμού.

Μάιος

Παράνομο συνέδριο του PCI στο Κόμο. Η Αριστερά του Κόμματος παίρνει την πλειοψηφία. Υπάρχουν τρεις φράξιες: Δεξιά (Τάσκα), Κέντρο (Γκράμσι), Αριστερά (Μπορντίγκα).

Ιούνιος

5ο Συνέδριο της ΚΔ (17 Ιουνίου-8 Ιουλίου). Ο Μπορντίγκα ασκεί κριτική στην «μπολσεβικοποίηση» των κομμουνιστικών κομμάτων και στο σύνθημα της «εργατικής κυβέρνησης». Η ΚΔ αποδέχεται, τελικά, την παραίτηση της παλιάς ηγεσίας του PCI, δηλ. του Μπορντίγκα, του Φορτικιάρι, του Ρεπόσι και του Γκριέκο. Ο Ζηνόβιεφ προσφέρει στον Μπορντίγκα την αντιπροεδρία της ΚΔ, με πρόθεση να τον απομακρύνει από την Ιταλία. Η αποτυχία της εξέγερσης του Οκτωβρίου στη Γερμανία προ-

καλεί μια νέα στροφή στην τακτική της ΚΔ, αυτή τη φορά προς τα αριστερά. Απαγωγή και *δολοφονία* του σοσιαλιστή βουλευτή Ματεότι. Η αντιπολίτευση στον Μουσολίνι αποχωρεί από το κοινοβούλιο για να δημιουργήσει το *Aventino*, με σκοπό να απομονώσει τους φασίστες διαμέσου της δημιουργίας μιας δημοκρατικής αντιφασιστικής αντιπολίτευσης.

Ιούνιος-Δεκέμβριος

Ο Μπορντίγκα ασκεί κριτική στην αντιφασιστική τακτική ή στο «ενιαίο μέτωπο», που εφαρμόζει ο Γκράμσι και προωθεί η ΚΔ. Ο Μπορντίγκα προτείνει μια τακτική επαναστατικού κοινοβουλευτισμού και την αποχώρηση από το *Aventino*. Ο Γκράμσι ταλαντεύεται και παραμένει αναποφάσιστος ανάμεσα στην υποστήριξη προς το *Aventino* και στην εγκατάλειψή του. Ο ίδιος εφαρμόζει, ταυτόχρονα, την *αντιφασιστική τακτική* του «ενιαίου μετώπου», τη *μαζικοποίηση-«μπολσεβικοποίηση»* του PCI με τη μαζική προσχώρηση νέων μελών με πολύ χαμηλό πολιτικό επίπεδο αλλά με τυφλή αφοσίωση στα συνθήματα της ηγεσίας του Κέντρου και στην *ενοποίηση* με τους σοσιαλιστές.

Το PCI πρέπει πάση θυσία να μετατραπεί σε *κόμμα μαζών*: οι μαζικές εγγραφές μελών που στερούνται ικανότητας και αγωνιστικής ωριμότητας διευκολύνει την πολιτική συνεργασία με σοσιαλδημοκρατικά και φιλελεύθερα κόμματα, με δεδηλωμένο στόχο την *υπεράσπιση της δημοκρατίας*, σε πλήρη *αντίθεση* με το ιδρυτικό πρόγραμμα του Λιβόρνο και το 2ο Συνέδριο της ΚΔ.

Ιούλιος

Ύστερα από το διπλό τεύχος Ιουνίου-Ιουλίου το *Prometeo* σταματάει την έκδοσή του με απόφαση της ηγεσίας του PCI. Το μέτρο εντάσσεται στο νέο πλαίσιο της «μπολσεβικοποίησης» των κομμουνιστικών κομμάτων. Από εδώ και στο εξής δεν γίνεται ανεκτή η δημοσίευση κανενός άρθρου ή η παρέμβαση στις κομματικές συνελεύσεις κανενός μέλους της πτέρυγας της Αριστεράς. Όποτε αυτό συμβαίνει, συνοδεύεται πάντα από ένα κριτικό σχολιασμό που παραποιεί, παρερμηνεύει και διαστρεβλώνει την επιχειρηματολογία που εκτίθεται. *Μέσα στο PCI η πολιτική διαπάλη αντικαθίστα-*

ται από την καταστολή, τη δυσφήμιση και την αποπομπή των μελών της πτέρυγας της Αριστεράς.

Οκτώβριος

Στο ομοσπονδιακό συνέδριο της Νάπολης πραγματοποιείται *αντιπαράθεση* μεταξύ Μπορντίγκα και Γκράμσι, που διαρκεί πάνω από 14 ώρες.

Νοέμβριος

Άριστες οικονομικές σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ιταλίας. Ο Μουσολίνι είναι καλεσμένος στη σοβιετική πρεσβεία στη Ρώμη (7) για τον εορτασμό της επετείου της Οκτωβριανής Επανάστασης. Γεννιέται ο μύθος περί συνεργασίας φασισμού-κομμουνισμού, ο οποίος συνεισφέρει στην απομόνωση του PCI

Παρέμβαση του κομμουνιστική βουλευτή (της Αριστεράς) Λουίτζι Ρεπόσι (12), ο οποίος κατηγορεί τους φασίστες ως δολοφόνους του βουλευτή Ματεότι. Ο Γκράμσι αναγνωρίζει την αποτυχία του *Aventino* και της τακτικής του «ενιαίου μετώπου».

Νέος εκλογικός νόμος που δίνει τα 2/3 του συνόλου των εδρών στους συνδυασμούς που υπερβαίνουν το 25% του συνόλου των ψήφων: φιλελεύθεροι, λαϊκοί και φασίστες προετοιμάζουν τον δημοκρατικό δρόμο για τον έλεγχο του κοινοβουλίου από τον Μουσολίνι.

1925

Ιανουάριος

Ο Μουσολίνι αναλαμβάνει πλήρως την ευθύνη για τα φασιστικά εγκλήματα (3). Τέλος του *Aventino* και του κοινοβουλευτισμού στην Ιταλία. Τα κόμματα μπαίνουν σε

μια περίοδο ημιπαρανομίας, ανάλογα με την κατά καιρούς ανοχή του φασιστικού καθεστώτος.

Ο Τρότσκι παραιτείται από τη θέση του προέδρου του Επαναστατικού Στρατιωτικού Συμβουλίου.

Φεβρουάριος

Η Κεντρική Επιτροπή εγκρίνει μια απόφαση που καταδικάζει την αντιπολίτευση του Τρότσκι μέσα στο ρωσικό κόμμα (6).

Ο Μπορντίγκα στέλνει ένα άρθρο με τίτλο «Το ζήτημα Τρότσκι» (8), η δημοσίευση του οποίου απορρίπτεται από την *L'Unita*, την οποία κατέχει η γκραμισιανή ηγεσία του PCI.

Μάρτιος

Διάλεξη του Μπορντίγκα στο Μιλάνο (22). Μαζική εκδήλωση συμπάθειας από την κομμουνιστική ομοσπονδία του Μιλάνο προς τον Μπορντίγκα και της πτέρυγας της Αριστεράς, που οργανώνεται από τον Φορτικιάρι.

Μάρτιος-Απρίλιος

Πέμπτη Διευρυμένη Συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ (21 Μαρτίου – 5 Απριλίου). Ο Μπορντίγκα δεν παρίσταται στη Μόσχα. Νέα τακτική ταλάντευση της ΚΔ. Τώρα ο Ζηνόβιεφ δίνει μια δεξιά ερμηνεία στην τακτική του «ενιαίου μετώπου» (έναντι της αριστερής ερμηνείας που έδωσε το 5^ο Συνέδριο της ΚΔ). Η θεωρία του «σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα» είναι η ρωσική απάντηση στη διεθνή απομόνωση της επανάστασης. Διεθνοποιείται η πάλη κατά του τροτσκισμού. Ο Σκοτσιμάρο ταυτίζει τον τροτσκισμό με τον μπορντιγκισμό, θεωρώντας ως πράξη κατηγορίας το αδημοσίευτο άρθρο του Μπορντίγκα για τον Τρότσκι. Οι απόψεις του Μπορντίγκα θεωρούνται ως το κύριο εμπόδιο στην «μπολσεβικοποίηση» του PCI. Ο Γκριέκο α-

νακοινώνει ότι εγκαταλείπει την υπεράσπιση των θέσεων της πτέρυγας της Αριστεράς και προσχωρεί σε μια ομάδα της πτέρυγας του Κέντρου.

Απρίλιος – Ιούλιος

Συγκρότηση και διάλυση της *Επιτροπής Συνεννόησης της Αριστεράς*. Ο Μπορντίγκα αντιτίθεται στη ρήξη με το PCI. Δεν υποστηρίζει τη δημιουργία της Επιτροπής Συνεννόησης, αλλά της συμπαρίσταται όταν αυτή δέχεται επίθεση. Η ηγεσία του Κέντρου παύει τον Φορτικιάρι από γραμματέα της ομοσπονδίας του Μιλάνο ως αντίποινα για την εκδήλωση του υπέρ της Αριστεράς. Η ηγετική ομάδα του Κέντρου απορρίπτει τη συζήτηση και την πολιτική αντιπαράθεση και τις αντικαθιστά με τη συστηματική χρήση πειθαρχικών και οργανωτικών μέτρων. Απαιτεί τυφλή πειθαρχία από τα μέλη μιας Αριστερά που θα πρέπει να προδώσει τις προγραμματικές αρχές του Λιβόρνο. Εγκαινιάζει μια εκστρατεία δυσφήμισης της Αριστεράς και λανσάρει εναντίον της την κατηγορία του φραξιονισμού. Ο Μπορντίγκα τηρεί παθητική στάση φοβούμενος τη διαγραφή, καθώς ήδη βρίσκεται υπό καθεστώς επιτήρησης και λογοκρισίας, αλλά και λόγω της ανάλυσής του περί διεθνούς αντεπαναστατικής κατάστασης, η οποία δεν παρέχει μια διέξοδο για την Αριστερά της ΚΔ.

Ιούνιος

Στις εσωτερικές διαμάχες στην Επιτροπή Συνεννόησης της Αριστεράς ο Μπορντίγκα αντιτίθεται στη ρήξη με το PCI. Ο Ντάμεν, ο Φορτικιάρι και ο Ρεπόσι τάσσονται υπέρ μιας άμεσης ρήξης. Ο Μπορντίγκα βρίσκεται στη μειοψηφία. Η αποφασιστική του αντίθεση να μην συμμετάσχει σε ένα σχίσμα οδηγεί τους υπόλοιπους να αποφασίσουν να διαλύσουν Επιτροπή Συνεννόησης. Η Επιτροπή αποτελείται από τα σημαντικότερα μέλη της Αριστεράς (Ντάμεν, Περόνε, Μπενεγκόνι, Φορτικιάρι, Ρεπόσι, Τζιρόνε), που είναι οργανωμένοι σε φράξια και προσπαθούν να βγάλουν τον Μπορντίγκα από την παθητικότητά του, την οποία θεωρούν λανθασμένη και αυτοκτονική, για να τον προσελκύσουν στις θέσεις τους και να προκαλέσουν ένα σχίσμα, καθώς ο Μπορντίγκα μπορεί να φέρει μαζί του ένα σημαντικό αριθμό αγωνιστών.

Ιούλιος

Δημοσιεύεται στην *L'Unita* το άρθρο του Μπορντίγκα για τον Τρότσκι (4), που είχε γράψει τον Φεβρουάριο, ενώ διεξάγεται η συκοφαντική εκστρατεία εναντίον του και ενώ διατυπώνεται η κατηγορία του φραξιονισμού που κατά της Αριστεράς.

Δημοσιεύεται στην *L'Unita* (18) το ντοκουμέντο της διάλυσης της Επιτροπής Συνεννόησης της Αριστεράς με τρόπο δυσφημιστικό και υβριστικό, υπό τον τίτλο «Ένα ντοκουμέντο ανάξιο για κομμουνιστές», μαζί με μια απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος με τίτλο «Τα μέλη της Επιτροπής Συνεννόησης εναντίον της Διεθνούς - Πολιτικός εκφυλισμός και ηθική εξαχρείωση».

Απάντηση, την επομένη, του Μπορντίγκα, η οποία ουδέποτε δημοσιεύεται, με την οποία καταγγέλλει τη συκοφαντική εκστρατεία, το μανιπουλάρισμα ντοκουμέντων και την απουσία πολιτικής αντιπαράθεσης εκ μέρους της γκραμισιανής ηγεσίας.

Ιούλιος – Δεκέμβριος

Η συκοφαντική εκστρατεία κατά της Αριστεράς, χάρη στο επεισόδιο της Επιτροπής Συνεννόησης, σημειώνει αξιοσημείωτη επιτυχία, την οποία ευνοεί η αδυναμία της Αριστεράς να υπερασπίσει τις θέσεις της στον κομματικό Τύπο και στις συνελεύσεις του Κόμματος. Διεξάγεται μια χειραγωγημένη από την ηγεσία προσυνοδριακή συζήτηση, η οποία συνεχίζει τη συκοφαντική και υβριστική εκστρατεία κατά της Αριστεράς. Ο Γκράμσι δίνει συγχαρητήρια για τη φραξιονιστική ήττα του Μπορντίγκα. Φθάνει στο σημείο να δηλώσει ότι η εκστρατεία συκοφάντησης ήταν πιο αποτελεσματική απ' ό,τι μια συζήτηση των διαφορετικών πολιτικών θέσεων. Για την Αριστερά είναι φανερό ότι έχουν ανοίξει οι πόρτες στον οπορτουνισμό και στην εγκατάλειψη των αρχών. Ο Γκράμσι και ο Τολιάτι εφαρμόζουν τις σταλινικές μεθόδους μέσα στο PCI. Η «μπολσεβικοποίηση» σημαίνει τον εκρωτισμό όλων των ΚΚ.

1926

Ιανουάριος

Τρίτο Συνέδριο του PCI, το οποίο συνέρχεται στη Λυών (20-26). Οργανωτική ήττα της Αριστεράς του PCI. Η Αριστερά παρουσιάζει τις «*Θέσεις της Λυών*», γραμμένες από τον Μπορντίγκα: Οι «*Θέσεις της Λυών*» αρνούνται τη δυνατότητα μετατροπής του κομμουνιστικού κόμματος σε ένα κόμμα μαζών μέσα σε μια αντεπαναστατική περίοδο και υπογραμμίζουν ότι η εμμονή των κεντριστών μπορεί να οδηγήσει μονάχα στον οπορτουνισμό, δηλαδή στην εγκατάλειψη των προγραμματικών κομμουνιστικών αρχών. Οι «*Θέσεις της Λυών*» εξυμνούν τον *μειοψηφισμό*: *είναι προτιμότερο ένα κόμμα μειοψηφικό, με μικρή επιρροή στις μάζες, αλλά επαναστατικό, από ένα κόμμα μαζών χωρίς αρχές και επαναστατικούς στόχους*. Στο συνέδριο γίνεται νοθεία (οι αποχές και οι απουσίες υπολογίζονται ως ψήφοι υπέρ του Κέντρου) και «φιλτράρισμα» των συνέδρων. Τρίωρη παρέμβαση του Γκράμσι, επτάωρη του Μπορντίγκα, ο οποίος κλείνει την παρέμβασή του απευθυνόμενος στον Γκράμσι με τα λόγια αυτά: «*παραμένω κάτω από την ίδια πολιτική σημαία μονάχα όταν πιστεύω στην ίδια αντίληψη για τον κόσμο, για την ιστορία και για τον ρόλο των ανθρώπων μέσα σ' αυτήν*». Ο Μπορντίγκα και ο Μπενεγκόνι υποχρεώνονται να συμμετάσχουν, υπό την απειλή της διαγραφής, στην Κεντρική Επιτροπή του PCI, ως εκπρόσωποι της Αριστεράς. Μπροστά σε αυτή την απειλή, που τους δίνει μια εναλλακτική λύση από τη διαγραφή ή τη συνυπευθυνότητα στην ηγεσία του Κόμματος, ο Μπορντίγκα αποδέχεται τη θέση, αφού προηγουμένως προβαίνει σε μια σκληρή διακήρυξη, η οποία αποτελεί μια πράξη ρήξης με τους κεντριστές.

Το Συνέδριο της Λυών συνιστά μια οργανωτική και προγραμματική ρήξη με το Κόμμα που ιδρύθηκε στο Λιβόρνο. Οι σταλινικοί θεωρούν πάντοτε τη Λυών ως την επανίδρυση του PCI.

Φεβρουάριος – Μάρτιος

Έκτη Διευρυμένη Συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ. Συζητήσεις μεταξύ του Μπορντίγκα και της υπόλοιπης ιταλικής αντιπροσωπείας εξαιτίας της απόμειας του καταγγελλιά, ενώπιον της ΚΔ, των αυταρχικών μεθόδων του Κέντρου και της άρνησής του να δημοσιεύσει τη διακήρυξή του προς το συνέδριο της Λυών.

Ο Μπορντίγκα συναντιέται με τον Τρότσκι και ο Τολιάτι με τον Στάλιν (νύχτα της 21^{ης} Φεβρουαρίου). Σκληρή αντιπαράθεση *Μπορντίγκα – Στάλιν* (22) περί του δικαιώματος της Διεθνούς να συζητήσει το ρωσικό ζήτημα. Αντίθεση και κριτική του Μπορντίγκα στη θεωρία του «σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα».

Η Διεθνής καθοδηγείται από το ρωσικό κόμμα και τα συμφέροντα της παγκόσμιας επανάστασης καταλήγουν να ταυτίζονται με εκείνα του ρωσικού κράτους.

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων του συνεδρίου ο Μπορντίγκα καταγγέλλει την εγκαθίδρυση ενός καθεστώτος τρόμου στο εσωτερικό των ΚΚ, υπερασπίζει την ύπαρξη φραξιών εξαιτίας αυτού του καθεστώτος, με φράσεις επιγραμματικές όπως οι ακόλουθες: «η ιστορία του Λένιν είναι μια ιστορία φραξιών», «η ιστορία των φραξιών δεν τιμά τα κόμματα μέσα στα οποία δημιουργήθηκαν, αλλά τιμά τους συντρόφους που τις δημιούργησαν». Ο Μπορντίγκα θέτει υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα του ρωσικού κόμματος να καθοδηγεί τη Διεθνή και παρουσιάζει τη γνωστή εικόνα της «ανάποδης πυραμίδας» ως κριτική στη διαδικασία της «μπολσεβικοποίησης»: η ΚΔ είναι μια ασταθής πυραμίδα που στηρίζεται στην κορυφή της και πρέπει να αναποδογυρίσει και να στηριχτεί στη βάση της, δηλαδή δεν πρέπει το ρωσικό κόμμα να καθοδηγεί τη Διεθνή, αλλά η Διεθνής πρέπει να καθοδηγήσει και να παρέμβει στα προβλήματα του ρωσικού κόμματος.

Ο Μπορντίγκα ολοκληρώνει την παρέμβασή του στο συνέδριο διαπιστώνοντας την αποτυχία της νέας αντιφασιστικής τακτικής που υποστηρίχθηκε από τη Μόσχα και σηματοδοτεί την επικράτηση του οπορτουνισμού μέσα στην ΚΔ ως την κύριο κίνδυνο εκφυλισμού που *προαναγγέλλει την αλλαγή της φύσης των ΚΚ*, δηλαδή τη μετατροπή τους από επαναστατικά σε σοσιαλδημοκρατικά ή αντιφασιστικά κόμματα.

Ιανουάριος – Μάρτιος

Η Έκτη Διευρυμένη Συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής ήταν η τελευταία ευκαιρία που είχε η ιταλική Κομμουνιστική Αριστερά για να υπερασπιστεί τις θέσεις της. Ο Μπορντίγκα γνωρίζει ότι η τύχη της επανάστασης δεν αποφασίστηκε στις συζητήσεις του Συνεδρίου του PCI στη Λυών αλλά στην Έκτη Διευρυμένη Συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ, επειδή η σταθεροποίηση του καπιταλισμού και η α-

πομάκρυνση της άμεσης επαναστατικής προοπτικής είναι πια μια γεγονός, αλλά γνωρίζει επίσης ότι αυτή η μάχη είναι επιτακτική για να αφήσει στις μελλοντικές γενεές μια παρακαταθήκη της *συνέχειας* του μαρξιστικού νήματος στην πάλη κατά του εκφυλισμού της ΚΔ και κατά της θεωρίας του «σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα» μιας συνέχειας που θα ευνοήσει την αποκατάσταση της θεωρίας και της επαναστατικής οργάνωσης στο μέλλον.

Απρίλιος – Οκτώβριος

Βαθμιαία απομόνωση του Μπορντίγκα και της Αριστεράς από το εσωτερικό του PCI.

Οκτώβριος

Επιστολή του Γκράμισι προς την Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΣΕ, με την οποία ασκεί κριτική στις διαφορές που υπάρχουν στο εσωτερικό του ρωσικού κόμματος. Ανταλλαγή επιστολών και ρήξη με τον Τολιάτι, που αργότερα θα κοστίζει στον Γκράμισι την περιθωριοποίησή του μέσα στο PCI καθ' όλη τη διάρκεια της φυλάκισής του, διότι κρίνεται «ύποπτος» για «αίρεση».

Επιστολή του Μπορντίγκα στον Καρλ Κορς (28). Είναι η απάντηση της Αριστεράς του PCI στην πρόσκληση της γερμανικής (άκρας) Αριστεράς για τη δημιουργία μιας διεθνούς φράξιας. Στην επιστολή του απορρίπτει τη δημιουργία νέας Διεθνούς που θα στηρίζεται μονάχα στην κριτική της «μπολσεβικοποίησης» ή, καλύτερα, της «σταλινοποίησης» των ΚΚ, και η οποία δεν θα είναι πραγματικά ομοιογενής. Ο Μπορντίγκα επισημαίνει άλλες σημαντικές διαφορές μεταξύ ιταλικής και γερμανικής (άκρας) Αριστεράς, όπως η φύση της Ρωσικής Επανάστασης (την οποία ο Κορς χαρακτηρίζει αστική) ή η αναγκαιότητα άμεσης αποχώρησης από την ΚΔ.

Απόπειρα του Αντέο Ζαμπόνι κατά του Μουσολίνι (31).

Νοέμβριος

Τίθενται εκτός νόμου όλα τα πολιτικά κόμματα στην Ιταλία, με εξαίρεση το φασιστικό. Μαζικές συλλήψεις κομμουνιστών. Η κατοικία του Μπορντίγκα λεηλατείται από τους φασίστες. Πλήρης έλλειψη προετοιμασίας του Κόμματος έναντι της καταστολής. Συλλαμβάνονται ο Γκράμσι, ο Μπορντίγκα, ο Σκοτσιμάρο, ο Μάφι, ο Φορτικιάρι, ο Ντάμεν κ.ά. (ο Τερασίνι και ο Ομπέρτι είχαν ήδη συλληφθεί), δηλαδή σχεδόν ολόκληρη η ηγεσία του Κόμματος εκτός από τον Τολιάτι, τον Γκριέκο, τον Τάσκα και τον Ραβέρα.

Το PCI μετατρέπεται σε κόμμα παράνομο, με την πλειοψηφία των μελών του στην εξορία ή στη φυλακή.

Ο Γκριέκο και ο Τάσκα συναντιόνται στο Μιλάνο. Μπροστά στην καταστροφική κατάσταση του κόμματος αποφασίζουν τη διάλυσή του, Η απόφαση ανακαλείται ύστερα από λίγες μέρες από τον Ραβέρα και τον ίδιο τον Γκριέκο κατ' απαίτηση της Κομιντέρν.

1923-1926

Η αξία και η δύναμη του Γκράμσι και του Τολιάτι μέσα στο PCI, μεταξύ 1923-1926, δεν οφείλεται παρά στο ότι ήταν οι άνθρωποι εμπιστοσύνης της Διεθνούς στην Ιταλία. Αυτή είναι επίσης και η κακοδαιμονία τους, επειδή αυτό σημαίνει την πλήρη ταύτιση και τη συνενοχή τους με τον εκκολαπτόμενο σταλινισμό. Η αναπόφευκτη ήττα και η αδυναμία του Μπορντίγκα οφείλεται στην αδιάλλακτη αντίθεσή του στον οπορτουνισμό και στον εκφυλισμό της Διεθνούς. Αυτό είναι επίσης το μεγαλείο του και λόγος για τον οποίο ο «μπορντιγκισμός» είναι ένα μαρξιστικό ρεύμα *διαφορετικό και μοναδικό*.

1926-1929

Ο Μπορντίγκα βρίσκεται εξόριστος στην Ούστικα και την Πόντζα (από 5-12-1926 έως 20-1-1927 ο Μπορντίγκα και ο Γκράμσι βρίσκονται αμφότεροι στην Ούστικα).

1927

Συγκροτείται, υπό την ηγεσία του Παπαλάρντι, μια ομάδα εξόριστων Ιταλών με «μπορντιγκιστικές» απόψεις, που, ταυτόχρονα, βρίσκεται και πολύ με τις θέσεις του Καρλ Κορς και η οποία, πολύ αργότερα, θα στραφεί προς τον αναρχισμό. Η ομάδα δεν συμμετέχει στη δημιουργία της Φράξιας στον Παντέν. Παίρνει την ονομασία «Ομάδες της κομμουνιστικής πρωτοπορίας».

Εκδίδουν τα έντυπα *Il Risveglio Comunista* («Κομμουνιστική Αναγέννηση») και *L' Ouvrier communiste* («Κομμουνιστής Εργάτης»), στα οποία δημοσιεύονται ενδιαφέρουσες κριτικές για τον βολονταρισμό του Τρότσκι και την παθητικότητα του Μπορντίγκα. Εκδίδουν μια μπροσούρα της ρωσικής κομμουνιστικής Αριστεράς υπό τον τίτλο *Avant Thermidor* («Πριν από το Θερμιδór»), η οποία αποτελεί πλατφόρμα της Αριστεράς μέσα στο μπολσεβίκικο κόμμα.

1928

Απρίλιος

Ιδρυτικό συνέδριο της Φράξιας της Αριστεράς του PCI, Παντέν (βιομηχανικό προάστιο του Παρισιού). Η Φράξια τάσσεται υπέρ των πολιτικών θέσεων που υποστήριξε ο Αμαντέο Μπορντίγκα από το 2ο Συνέδριο της ΚΔ έως το Συνέδριο της Λυών και την Έκτη Διευρυμένη Συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ καθώς επίσης και όλων των κειμένων του. Η ονομασία «μπορντιγκιστές» δεν μπορούσε να είναι η πλέον κατάλληλη και τα μέλη της Φράξιας πάντοτε απέρριπταν αυτή την επωνυμία. Από την άλλη μεριά, ολόκληρη η δράση και η σκέψη της Φράξιας εξελίσσεται χωρίς καμιά επαφή με τον Μπορντίγκα.

Οι βασικές θέσεις της Ιταλικής Κομμουνιστικής Αριστεράς (τις οποίες τα υπόλοιπα κόμματα χαρακτήρισαν ως «μπορντιγκισμό»), με βάση τις οποίες ιδρύθηκε η Φράξια της Αριστεράς του PCI το 1928 είναι οι ακόλουθες:

1. Απόρριψη της τακτικής του «ενιαίου μετώπου» και του συνθήματος της «εργατοαγροτικής κυβέρνησης».
2. Απόρριψη της *διεύθυνσης* της Διεθνούς από το ρωσικό κόμμα. Απόρριψη της θεωρίας του «σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα».
3. Απόρριψη κάθε είδους υπεράσπισης της *αστικής δημοκρατίας*.
4. Απόρριψη του *αντιφασισμού* και κάθε πολιτικής διδασκαλίας που είναι ξένη με την πάλη των τάξεων.
5. Θεώρηση της δημοκρατίας και του φασισμού ως δύο συμπληρωματικών μορφών αστικής κυριαρχίας, ισοδύναμων και εναλλασσόμενων.
6. Απόρριψη της *δημοκρατικής αρχής* στο εσωτερικό του κομμουνιστικού κόμματος και, ως εκ τούτου, του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού.
7. Πάλη κατά του *οπορτουνισμού*, που γίνεται αντιληπτός ως άρνηση των θεμελιωδών προγραμματικών αρχών.
8. Το κόμμα προσδιορίζεται ως *όργανο* της τάξης, ενός κόμματος μη αμεσοκρατικού⁷, συγκεντρωτικού, το οποίο υπερασπίζεται με αδιαλλαξία το πρόγραμμά του και τα ιστορικά συμφέροντα του προλεταριάτου απέναντι στον ρεφορμισμό.
9. Η τακτική έχει ορισμένα όρια που τίθενται από το κομμουνιστικό πρόγραμμα. Μια ακατάλληλη τακτική καταλήγει αναπόφευκτα σε προγραμματικές αλλαγές και μπορεί να αλλάξει την ίδια τη φύση του Κόμματος.
10. Απόρριψη της δημιουργίας νέας Διεθνούς που συγκροτείται πάνω στον κοινό παρονομαστή των κριτικών εμπειριών της Τρίτης Διεθνούς και του σταλινισμού. Είναι απαραίτητο να προηγηθεί ένας ιστορικός *απολογισμός* των λαθών της ΚΔ και η επεξεργασία μιας κοινής προγραμματικής πλατφόρμας.

Ιούνιος

⁷ Απόδοση του όρου *inmeditismo*, ο οποίος υποδηλώνει την υποταγή της πολιτικής δράσης στην επίτευξη άμεσων και βραχυπρόθεσμων στόχων. (Σ.τ.Μ.)

Πρώτο τεύχος του *Prometeo*: δεκαπενθήμερη εφημερίδα που εκδίδεται από τη Φράζια στα ιταλικά.

1928-1932

Η Φράζια λειτουργεί ως τμήμα της τροτσκιστικής Αντιπολίτευσης. Πολεμική της Φράζιας με τον Τρότски και την Αντιπολίτευση για το γερμανικό ζήτημα και το «ε-νιαίο μέτωπο», το ισπανικό ζήτημα και τα δημοκρατικά συνθήματα, τη φύση της Σο-βιετικής Ένωσης και την αναγκαιότητα να δοθεί ένα πρόγραμμα που δεν είναι προ-σωποπαγές.

1929

Φεβρουάριος

Ο Τρότски εξορίζεται στην Πρίγκηπο ύστερα από την απέλασή του από την ΕΣΣΔ.

Σεπτέμβριος

Ο Αντζέλο Τάσκα (ηγέτης της Δεξιάς πτέρυγας του Κόμματος) διαγράφεται από το PCI. Ο Ονοράτο Ντάμεν, ο Λουίτζι Ρεπόσι και ο Μπρούνο Φορτικιάρι, από την Αρι-στερή πτέρυγα του Κόμματος, διαγράφονται επίσης από το PCI.

Οκτώβριος

Κραχ στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης.

1930

Μάρτιος

Η Κεντρική Επιτροπή του PCI αποφασίζει τη διαγραφή του Μπορντίγκα (ηγέτη της Αριστεράς του Κόμματος) μερικούς μήνες ύστερα από την απελευθέρωσή του από την εξορία.

Διαγραφή του Ιγκάτζιο Σιλόνε.

1930-1943

Αγωνιστική αδράνεια του Μπορντίγκα. Αναγνωρίζει την ιστορική ήττα του προλεταριάτου σε ολόκληρο τον κόσμο. Απορρίπτει τον μυστικισμό του αβαγκαρντισμού⁸ και του ακτιβισμού. Ενστερνίζεται μια άκαμπτη *ντετερμινιστική* αντίληψη για τις επαναστατικές δυνατότητες και για το πρόσωπό του θεωρεί άχρηστη την αγωνιστική δράση στην παρανομία που έχει επιβληθεί από τον φασισμό (απορρίπτει επίσης και τον ενδεχόμενο της αυτοεξορίας).

1931

Συζήτηση ανάμεσα στη Φράξια («μπορντιγκιστές») και την Αντιπολίτευση (τροτσκιστές) για το ισπανικό ζήτημα και τα δημοκρατικά συνθήματα. Αλληλογραφία μεταξύ Αντρές Νιν⁹ και Αμπρότζι. Έναρξη των επαφών της Φράξιας με την ισπανική Κομμουνιστική Αντιπολίτευση.

1932

⁸ Όρος με αρνητικό πολιτικό περιεχόμενο που υποδηλώνει την εκούσια αποστασιοποίηση και την απομόνωση μιας πολιτικής πρωτοπορίας από το μαζικό κίνημα. (Σ.τ.Μ.)

⁹ Ηγέτης του Εργατικού Κόμματος Μαρξιστικής Ενοποίησης (POUM), κατά τη διάρκεια του ισπανικού εμφυλίου συμμετείχε στη δημοκρατική κυβέρνηση «λαϊκού μετώπου» και δολοφονήθηκε από σταλινικούς πράκτορες. (Σ.τ.Μ.)

Φεβρουάριος

Η Φράζια δεν προσκαλείται στη συνδιάσκεψη που συγκαλεί η Αντιπολίτευση (τροτσκιστές) στο Παρίσι, πράγμα που ισοδυναμεί με την αποπομπή της.

Νοέμβριος

Πρώτο τεύχος του *Bilan*, μηνιαίο θεωρητικό περιοδικό που εκδίδεται από τη Φράζια στα γαλλικά. Με αυτό το περιοδικό η Φράζια σκοπεύει να πραγματοποιήσει έναν *απολογισμό* της ιστορικής ήττας του προλεταριάτου μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση διαμέσου της συζήτησης με άλλες ομάδες με συναφείς πολιτικές θέσεις, ύστερα από την αποπομπή της από τις γραμμές της τροτσκιστικής Αντιπολίτευσης.

Δεκέμβριος

Απελευθέρωση του Ονοράτο Ντάμεν (ενός από τους ηγέτες της ιταλικής Αριστεράς), ύστερα από ένδεκα χρόνια στη φυλακή, χάρη σε μια αμνηστία. Αναλαμβάνει εκ νέου πολιτική δράση.

1933-1937

Ανάλυση του αντιφασισμού ως μια καπιταλιστική *επιλογή* για την υπεράσπιση της αστικής δημοκρατίας. Το δίλημμα φασισμός / δημοκρατία είναι σχεδιασμένο από αυτά τα δυο ιδεολογικά μέτωπα για να δικαιολογήσουν έναν νέο παγκόσμιο πόλεμο και να τον παρουσιάσουν ως μοναδική δυνατή διέξοδο στην οικονομική ύφεση της δεκαετίας του '30, εν απουσία επαναστατικής *εναλλακτικής* λύσης.

1935

Συνέδριο της Φράξιας στις Βρυξέλλες. Η Φράξια μετονομάζεται από Φράξια της Αριστεράς του PCI σε Ιταλική Φράξια της Κομμουνιστικής Αριστεράς. Το συνέδριο απευθύνει έκκληση στους κομμουνιστές να εγκαταλείψουν τα ΚΚ.

1936

Ιούλιος-Αύγουστος

Έναρξη συζήτησης στο εσωτερικό της Φράξιας για τον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο. Η μειοψηφία κατατάσσεται στις πολιτοφυλακές του POUM, ενώ η πλειοψηφία υιοθετεί το σύνθημα του επαναστατικού ντεφετισμού και την εγκατάλειψη των στρατιωτικών μετώπων. Η τελευταία χαρακτηρίζει τον πόλεμο στην Ισπανία ιμπεριαλιστικό, όχι με την έννοια της διαμάχης για την κατάκτηση νέων αγορών, αλλά ως διαπάλη μεταξύ φασιστικής και δημοκρατικής αστικής τάξης, στην οποία ο μόνος ρόλος που μπορεί να παίξει το προλεταριάτο είναι να γίνει «κρέας για τα κανόνια». Η ήττα και η συντριβή του ισπανικού προλεταριάτου είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την έναρξη ενός δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, ενώ, από την άλλη μεριά, ο ισπανικός εμφύλιος χρησιμεύει και ως πεδίο πειραματισμού για την ιδεολογική δικαιολόγηση των δύο αντιμαχόμενων πλευρών: της φασιστικής και της αντιφασιστικής (ή δημοκρατικής).

Συνδιάσκεψη στη Γενεύη, στην οποία ιδρύεται η Κίνηση για την Τετάρτη Διεθνή.

Πρώτη Δίκη της Μόσχας (24-26 Αυγούστου): καταδικάζονται και εκτελούνται ο Ζηνόβιεφ, ο Κάμενεφ και ο Σμυρνόφ. Ο Τρότσκι και ο γιός του, Σεντόφ, καταδικάζονται ερήμην σε θάνατο.

Σεπτέμβριος

Αντιπροσωπεία της πλειοψηφίας της Φράξιας, αποτελούμενη από τον Μίτσελ (που ήταν ακόμη μέλος της Διεθνιστικής Κομμουνιστικής Ένωσης του Βελγίου), τον Άλντο Λέτσι και τον Καντόλι, συναντιέται με μέλη της μειοψηφίας στη Βαρκελώνη και στο μέτωπο της Ουέσκα με σκοπό να αποφευχθεί το σχίσμα.

Αύγουστος – Οκτώβριος

Το ΡΟΟΜ συγκροτεί τη διεθνή φάλαγγα «Λένιν», η οποία αποτελείται από 30 «μπορντιγκιστές» και 20 τροτσικιστές, υπό τις διαταγές του διοικητή Ρούσο (μέλους της Εκτελεστικής Επιτροπής της Φράξιας), η οποία πολεμά στο μέτωπο της Ουέσκα.

22 Οκτωβρίου 1936: διαταγή για τη στρατιωτικοποίηση των πολιτοφυλακών, διάλυση της διεθνούς φάλαγγας «Λένιν».

Νοέμβριος – Δεκέμβριος

Διαγραφή της μειοψηφίας

1937

Ιανουάριος

Ο Ζεάν (Μίτσελ) γράφει το άρθρο «Ο πόλεμος στην Ισπανία».

Ο Τρότσκι φθάνει στο Μεξικό.

Δεύτερη Δίκη της Μόσχας (Ράντεκ, Πιατάκοφ, κ.ά).

Φεβρουάριος

Σχίσμα στη Διεθνιστική Κομμουνιστική Ένωση του Βελγίου, εξαιτίας της διαφωνίας για τον πόλεμο στην Ισπανία. Η μειοψηφία, με επικεφαλής τον Ζεάν, διαγράφεται και συγκροτεί τη Βελγική Φράξια της Κομμουνιστικής Αριστεράς.

Μάρτιος

Συνέδριο της Φράξιας

Συγκρότηση της Επιτροπής Έρευνας για τις Δίκες της Μόσχας, υπό την προεδρία του Τζων Ντιούι.

Απρίλιος

Θάνατος του Γκράμσι στη Φόρμια. Ο Μπορντίγκα, που εκείνη την εποχή ζει στη Φόρμια, τον επισκέπτεται ύστερα από την αποφυλάκισή του (τους συνδέει μια μεγάλη προσωπική φιλία, παρά τις ανυπέβλητες πολιτικές τους διαφορές).

Μάιος

Μανιφέστο του *Bilan* για τα γεγονότα του Μάη στη Βαρκελώνη: «Στις 19 Ιουλίου οι προλετάριοι της Βαρκελώνης με τις γυμνές τους γροθιές συνέτριψαν την επίθεση των ταγμάτων του Φράνκο που ήταν οπλισμένα μέχρι τα δόντια. Στις 4 Μαΐου του 1937, ήταν οι ίδιοι προλετάριοι που οπλισμένοι είχαν πάνω στο λιθόστρωτο των δρόμων πολύ περισσότερα θύματα σε σχέση με τον Ιούλιο, όταν έπρεπε να αποκρούσουν τον Φράνκο. Η αντιφασιστική κυβέρνηση (που περιελάμβανε τους αναρχικούς και το POUM οι οποίοι είναι έμμεσα συνυπεύθυνοι) ήταν αυτή που εξαπέλυσε τον συρφετό των κατασταλτικών δυνάμεων κατά των εργατών». «Η εργατική πολιτοφυλακή της 19ης Ιουλίου είναι μια προλεταριακή οργάνωση. Η 'προλεταριακή πολιτοφυλακή' της επόμενης εβδομάδας είναι μια καπιταλιστική οργάνωση, φτιαγμένη για τις ανάγκες της στιγμής. Για να πραγματοποιήσει δε το αντεπαναστατικό της σχέδιο η αστική τάξη μπόρεσε να χρησιμοποιήσει τους κεντριστές (σταλινικούς), τους σοσιαλιστές, τη CNT, τη FAI, το POUM και όλους όσους έκαναν τους εργάτες να πιστέψουν ότι το κράτος αλλάζει φύση όταν το προσωπικό που ηγείται αυτού αλλάζει χρώμα».

Ιούνιος

Φυλλάδιο της Ομάδας Μαρξιστών Εργατών του Μεξικού, με επικεφαλής τον Άιφελ, για τα γεγονότα του Μαΐου του '37, με ανάλυση πολύ κοντινή με αυτή της Κομμουνιστικής Αριστεράς.

Το ΡΟΟΜ τίθεται εκτός νόμου και οι ηγέτες του συλλαμβάνονται (16). Απαγωγή και δολοφονία του Νιν από τον Ορλώφ και τον Χέρο της GPU, σύμφωνα με σχέδιο του Βιτόριο Βιδάλι. Συκοφαντική εκστρατεία του ΡCE¹⁰ και του PSUC¹¹, που κατευθύνεται από τον Τολιάτι, η οποία δικαιολογεί τις πολιτικές διώξεις κατά των πουμιστών.

Ιούλιος

Σύλληψη (31) και εξαφάνιση του τροτσκιστή αγωνιστή Έρβιν Βολφ στη Βαρκελώνη, ο οποίος δολοφονείται από τη GPU.

Αύγουστος

Σύλληψη (2) και εξαφάνιση του τροτσκιστή αγωνιστή Χανς Ντάβιντ Φρόυντ («Μουλέν») στη Βαρκελώνη, ο οποίος δολοφονείται από τη GPU.

Σεπτέμβριος

Σύλληψη (23) και εξαφάνιση του πουμιστή Κουρτ Λαντάου στη Βαρκελώνη, ο οποίος δολοφονείται από τη GPU.

1938

Φεβρουάριος

¹⁰ Αρχικά του Κομμουνιστικού Κόμματος Ισπανίας. (Σ.τ.Μ.)

¹¹ Αρχικά του Ενιαίου Σοσιαλιστικού Κόμματος Καταλονίας. (Σ.τ.Μ.)

Πρώτο τεύχος του περιοδικού *Octobre* (αντικαθιστά το *Bilan*). Η αλλαγή της ονομασίας υποδηλώνει μια καινούργια ανάλυση της Φράξιας για την ιστορική πορεία που χαρακτηρίζεται ως επαναστατική.

Σύλληψη στη Βαρκελώνη (13) των τροτσκιστών ηγετών Μούνις, Καρλίνι Χάιμε Φερνάντες, με την κατηγορία της δολοφονίας ενός πράκτορα της GPU που είχε διεισδύσει στο ΡΟΟΜ. Επί ένα μήνα βρίσκονται σε απομόνωση, βασανίζονται και υποβάλλονται σε εικονικές εκτελέσεις. Ο Χουλιάν Γκριμάου παίρνει μερικές «ομολογίες», αλλά δεν κατορθώνει να αποσπάσει και από τον Μούνις.

Δολοφονία του γιού του Λέοντα Τρότσκι, Λέων Σεντόφ, από τη GPU σε μια κλινική στο Παρίσι (16).

Μάρτιος

Τρίτη Δίκη της Μόσχας. Καταδικάζονται σε θάνατο και εκτελούνται ο Μπουχάριν, ο Ρίκοφ κ.ά.

Ιούλιος

Ο Ορλώφ αυτομολεί και ζητεί άσυλο στις ΗΠΑ

Εξαφάνιση του Ρούντολφ Κλέμεντ στο Παρίσι.

Σεπτέμβριος

Ιδρυτικό Συνέδριο της Τετάρτης Διεθνούς.

Οκτώβριος – Νοέμβριος

Δίκη και καταδίκη του ΡΟΟΜ, στις ισπανικές «δίκες της Μόσχας» στη Βαρκελώνη κατά του ΡΟΟΜ.

1939

Ιανουάριος

Κατάληψη της Βαρκελώνης από τα φρανκικά στρατεύματα χωρίς αντίσταση (26).
Απόδραση του Μούνις και των ηγετών του POUM.

Αύγουστος

Γερμανοσοβιετικό σύμφωνο, το οποίο προβλέπει τον διαμελισμό της Πολωνίας.

Σεπτέμβριος

Ο Χίτλερ διατάζει εισβολή στην Πολωνία, ενώ στα ανατολικά σύνορα της χώρας εισβάλλουν τα σοβιετικά στρατεύματα. Το σύμφωνο Χίτλερ – Στάλιν δίνει τους πρώτους καρπούς του. Έναρξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου

1940

Διάλυση της Φράξιας

Αύγουστος

Δολοφονία του Τρότσκι από τον Ραμόν Μερκαντέρ (μέλος του PSUC).

1942

Στον ιταλικό βορρά ο Ονοράτο Ντάμεν, ο Μπρούνο Μάφι, ο Φάουστο Άτι, ο Λέτσι, ο Στεφανίνι κ.ά, ιδρύουν το Διεθνιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα (PCInt). Τα μέλη της Φράξιας που επιστρέφουν στην Ιταλία προσχωρούν ατομικά στο νέο κόμμα.

Οκτώβριος

Πρώτη απεργία στη FIAT στο Τορίνο.

1943

Μάρτιος

Γενική απεργία στις μεγάλες πόλεις του ιταλικού βορρά κατά του πολέμου και του φασισμού.

Μάιος

Διάλυση της ΚΔ.

10-23 Ιουλίου

Οι Σύμμαχοι καταλαμβάνουν τη Σικελία.

24 Ιουλίου

Το Μεγάλο Φασιστικό Συμβούλιο προκαλεί την πτώση του φασισμού ψηφίζοντας την αφαίρεση των στρατιωτικών εξουσιών από τον Μουσολίνι και την εκχώρησή τους στον βασιλιά.

25 Ιουλίου – 8 Σεπτεμβρίου

Σαράντα πέντε μέρες της κυβέρνησης Μπαντόλιο.

Οι αγωνιστές της Κομμουνιστικής Αριστεράς βγαίνουν από τη φυλακή και επιστρέφουν από την εξορία και ενισχύσουν την κομμουνιστική διεθνιστική οργάνωση. Μεταξύ αυτών είναι ο Ονοράτο Ντάμεν, ο Μπρούνο Μάφι, ο Μάριο Ακουαβίβα, ο Φάουστο Άτι, ο Σοκόντο Κομούνε, ο Τζίτζι Ντανιέλις, ο Βιτόριο Φατζόνι, ο Ατίλο Φορμέντι, Ροσολίνο Φεραγκάνι, Τζιοβάνι Μποταγιόλι, ο Αντόνιο Γκαμπάσι, ο Γκίντο Γκασπερίνι, ο Μπρούνο Μπίμπι, ο Λουίτζι Τζιλόντι, ο Άλντο Λέτζι, ο Κάρλο Ματζουκέλι, ο Τσίτσο Μαρούκα, ο Ρενάτο Πάτσε, ο Τζιανκάρλο Πορόνε, ο Βάσκο Ριβόλτι, ο Λουτσιάνο Στεφανίνι, ο Οτορίνο Περόνε, ο Γκουίντο Τοριτσέλι, ο Τζίνο Βολτολίνα και πολλοί άλλοι.

8 Σεπτεμβρίου

Ο γερμανικός στρατός καταλαμβάνει την Ιταλία.

27-30 Σεπτεμβρίου

Εξέγερση της Νάπολης.

1η Νοεμβρίου 1943

Πρώτο τεύχος του παράνομου περιοδικού *Prometeo*. Είναι το περιοδικό που πήρε το όνομά του από το μηνιαίο περιοδικό που εξέδιδε ο Μπορντίγκα το 1924 και σκοπός του είναι η καθοδήγηση των αγώνων που κατευθύνονται προς στόχους επαναστατικούς

1943-45

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είναι ένας πόλεμος ιμπεριαλιστικός, στον οποίο το προλεταριάτο δεν πρέπει να λάβει μέρος στο πλευρό καμιάς από τις αντιμαχόμενες αστικές τάξεις. Πρέπει να μετατραπεί σε επαναστατικό εμφύλιο πόλεμο, όπως έγινε κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Το PCInt αντιτίθεται στον εθνικό αντιγερμανικό αγώνα των παρτιζάνων ως εκτροπή από την ταξική πάλη των Ιταλών εργατών κατά της ιταλικής αστικής τάξης.

Τα αντιφασιστικά κόμματα στην Ιταλία παίζουν τον ίδιο ρόλο που έπαιζαν και στην Ισπανία: συγκαλύπτουν και εκτρέπουν την πάλη των τάξεων προς δημοκρατικούς και εθνικιστικούς σκοπούς και ως εκ τούτου κατάλληλους για την αστική τάξη. Αυτή η ανάλυση του πολέμου προκαλεί μια ευρεία παρεξήγηση και απόρριψη. Έως την Απελευθέρωση της Ιταλίας η δράση του PCInt είναι ελάχιστη. Από την άλλη μεριά, πολλοί συμπαθούντες της Αριστεράς αποφασίζουν να γραφτούν στο PCI για να πραγματοποιήσουν μια εισοδιστική τακτική (Φορτικιάρι, Ρεπόσι).

Το PCInt δεν κατορθώνει να ενοποιήσει τη διαύγεια της θεωρητικής του ανάλυσης με μια ανάλογη πρακτική. Δεν κατορθώνει να σταθεί στο ύψος των αναγκών του ιταλικού προλεταριάτου.

1943-49

Ο Μπορντίγκα επιμένει να διατηρεί εντελώς την ανωνυμία του, παρ' όλο που αναλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της θεωρητικής επεξεργασίας του Κόμματος και του κομματικού Τύπου. Δεν παρεμβαίνει άμεσα στα συνέδρια του PCInt, δεν συμμετέχει σε δραστηριότητες, ούτε σε δημόσιες εκδηλώσεις και δεν αναλαμβάνει καμία κομματική θέση. Γιατί;

1. Δεν θέλει να μετατραπεί σε «υπεράνθρωπο», όπως έκαναν οι τροτσκιστές με τον Τρότσκι.

2. Επειδή παραμένει πιστός στην αντίληψη του περί ανωνυμίας και στην απόρριψη της προσωποκρατίας, που οδηγεί στο να δημιουργηθούν μεσσίες ή σωτήρες του προλεταριάτου.

3. Για λόγους ασφαλείας.

4. Είναι αντίθετος με τη δημιουργία κόμματος σε μια φάση την οποία εξακολουθεί να θεωρεί αντεπαναστατική.

5. Λόγω των διαφορών του με τον Ντάμεν για τη φύση της Σοβιετικής Ένωσης, τη συμμετοχή στις εκλογές και την ίδια τη λειτουργία του Κόμματος.

1944

Μάρτιος

Γενική απεργία στον ιταλικό βορρά. Ο Τολιάτι φθάνει στη Νάπολη.

Αλλαγή της τακτικής του PCI («στροφή του Σαλέρνο»): το PCI εγκαταλείπει κάθε επαναστατική προοπτική για να συμβάλει στην εθνική ανασυγκρότηση και στην εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, απαρνείται τον σοσιαλισμό, αποσκοπεί στο ξερίζωμα του φασισμού και στην οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας. Ο Τολιάτι ζητεί τη συνεργασία της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και του ιδιωτικού κεφαλαίου και φθάνει στο σημείο να υποστηρίξει την εγκαθίδρυση ενός μοναρχικού καθεστώτος.

Απρίλιος

Νέα κυβέρνηση Μπαντόλιο (22). Ο Τολιάτι αντιπρόεδρος. Άλλοι σταλινικοί που συμμετέχουν στην κυβέρνηση είναι ο Γκούλο (Υπουργός Γεωργίας) και ο Πρεσέντι (Υφυπουργός Οικονομίας). Το PCI θα συμμετάσχει στην κυβέρνηση έως το Μάιο του 1947.

Απρίλιος 1944 – Μάιος 1945

Το μεγάλο ιταλικό κεφάλαιο χρηματοδοτεί τα παρτιζάνικα στρατεύματα. Διατηρεί καλές σχέσεις με τη γερμανική διοίκηση κατοχής για να αποφύγει την καταστροφή της ιταλικής βιομηχανίας. Συνάπτει σχέσεις με τους Συμμάχους για τη διασφάλιση

της παραμονής της Ιταλίας στο δυτικό μπλοκ. Το προλεταριάτο της πόλης και της υπαίθρου βλέπει στην πτώση του φασισμού το σύντομο τέλος του καπιταλιστικού καθεστώτος.

Ιούνιος 1944

Ο Ταρσία, ο Νατάντζελο, ο Μπορντίγκα κ.ά. συγκροτούν τη Φράξια της Αριστεράς των κομμουνιστών και των σοσιαλιστών στον νότο της Ιταλίας (ο πόλεμος έχει χωρίσει τη χώρα σε δυο μεριές).

Αύγουστος

Εξέγερση στη Φλωρεντία.

Νέα προσωρινή διοίκηση στο PCI, στην οποία ξεχωρίζουν ο Τολιάτι, ο Σκοτσιομάρο, ο Σέτσια, ο Αμεντόλα, ο Λόνγκο, ο Παγέτα, ο Ροβέδα, ο Ντι Βιτόριο και ο Λι Κάουσι.

Δεκέμβριος

Νέα κυβέρνηση υπό την προεδρία του φιλελεύθερου Μπονόμι. Τέσσερις υπουργοί προέρχονται από το PCI: Τολιάτι (αντιπρόεδρος), Σκοτσιομάρο, Γκούλο, Πρεσέντι.

Κομμουνιστική εξέγερση στην Αθήνα συντριβεται από τα βρετανικά στρατεύματα με τις ευλογίες του Στάλιν. Η ηγεσία του PCI βλέπει στα γεγονότα στην Ελλάδα την επιβεβαίωση της μετριοπαθούς πολιτικής του και την επιβεβαίωση της ορθότητας της γραμμής του για το έλεγχο κάθε επαναστατικής προοπτικής στην Ιταλία.

1945

Ιανουάριος

Ανταρσίες στη Σικελία, καταστέλλονται βίαια.

Παραχωρείται δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες (30).

Απρίλιος

Εξέγερση και απελευθέρωση της Βόρειας Ιταλίας. Οι παρτιζάνοι και η CLN¹² είναι η μοναδική εξουσία που υπάρχει μέχρι την έλευση των αγγλοαμερικανικών στρατευμάτων.

Μάιος

Γερμανική παράδοση στην Ιταλία. Συνοπτικές εκτελέσεις αφεντικών και φασιστών ηγετών «εν ονόματι του ιταλικού λαού».

Ιούνιος – Δεκέμβριος

Διαδηλώσεις, απεργίες, καταλήψεις γης και αγώνες σε όλη την Ιταλία κατά της ακρίβειας, για τον έλεγχο των τιμών και την αύξηση των μισθών. Κλίμα κοινωνικής έντασης και αναμονής σημαντικών *κοινωνικών αλλαγών*, το οποίο θα διαδεχθεί η απογοήτευση.

Μαζική πίστη σε ένα «διπλό παιχνίδι» του PCI. Οι αγωνιστές εργάτες του PCI φυλάσσουν βαρέα όπλα στις βιομηχανίες εν αναμονή της επαναστατικής επίθεσης για την κατάληψη της εξουσίας.

Το PCI φοβάται μήπως ξεπεραστεί από τ' αριστερά. Εφαρμόζει μια τακτική δυσφήμισης των κομμάτων που βρίσκονται στ' αριστερά του και ατομικής προσέγγισης των διακεκριμένων αγωνιστών. Προπαγάνδα που βασίζεται στη μυθοποίηση της Σοβιετι-

¹² Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (*Comitato di Liberazione Nazionale*): η οργάνωση του ιταλικού αντιφασιστικού και εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος κατά την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. (Σ.τ.Μ.)

κής Ένωσης, της συμμετοχής στον ένοπλο αγώνα της Αντίστασης και των επαναστατικών καταβολών του PCI το 1921. Το PCI είναι η σύνθεση ενός πλατιού και συγκεχυμένου κινήματος μαζών, με αγωνιστές που χαρακτηρίζονται από τη μεγάλη οργανωτική ικανότητα αλλά περιορισμένη πολιτική και θεωρητική ικανότητα. Η ηγετική ομάδα του PCI βασίζει το πρόγραμμά της σε δύο σημεία: α) τη στενή σχέση με τη Σοβιετική Ένωση, με τα οφέλη της βοήθειας και την επαναστατική μυθοποίηση που αυτή συνεπάγεται, β) στο ότι είναι ένα κόμμα μαζών με πολυάριθμους αγωνιστές και μια προεξάρχουσα επιρροή στην ιταλική εργατική τάξη, η οποία εκδηλώνεται στα συνδικάτα, στις εκλογές και στη διοίκηση ορισμένων σημαντικών δήμων.

Ιούνιος

Ο Τολιάτι προτείνει ευρεία αμνηστία (2), η οποία προκαλεί μεγάλη αναστάτωση, αφού αφήνει ατιμώρητα τα φασιστικά εγκλήματα και θέτει τέλος στην εκκαθάριση της κρατικής διοίκησης από τους φασίστες.

Κυβέρνηση Πάρι (12): Νένι (αντιπρόεδρος), Ντε Γκασπέρι (Υπουργός Εξωτερικών) και από το PCI Τολιάτι (Υπουργός Δικαιοσύνης), Σκοτσιομάρο (Υπουργός Οικονομίας).

Γεγονότα στο Σκίο: Οι αντάρτες επιτίθενται στη φυλακή και εκτελούν συνολικά 53 φασίστες ηγέτες, που θα μπορούσαν να ευνοηθούν από την αμνηστία.

Ιούλιος

Ενοποίηση της Φράξιας της Αριστεράς και του PCIInt. Δολοφονία του Μάριο Ακουαβίβα μέλους του PCIInt, και του κουνιάδου του Φελίτσε Πλατόνε από τους σταλινικούς.

Σεπτέμβριος

Συμφωνία μεταξύ συνδικάτων και της Ένωσης Εργοδοτών (*Confidustria*) για μαζικές απολύσεις στη βιομηχανία ως αναγκαίες για την πραγματοποίηση δομικών αλλαγών στην ιταλική οικονομία.

Νοέμβριος

Νέα κυβέρνηση Γκασπέρι. Τρεις σταλινικοί στην κυβέρνηση: Τολιάτι (Υπουργός Δικαιοσύνης), Σκορτσιομάρο (Υπουργός Οικονομίας), Γκούλο (Υπουργός Γεωργίας).

Δεκέμβριος

Συνδιάσκεψη του PCI στο Τορίνο.

1946

Ιανουάριος

5ο Συνέδριο του PCI (29 Δεκεμβρίου – 7 Ιανουαρίου). Ο Τολιάτι επιβεβαιώνει τη γραμμή της εθνικής δημοκρατικής ενότητας και την αντίληψη ότι το PCI είναι κόμμα μαζών, εθνικό και κυβερνητικό. Τάσσεται υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας και προτείνει ένα οικονομικό πρόγραμμα δομικών μεταρρυθμίσεων, εθνικοποιήσεων και συνεταιρισμών.

Ιούνιος

Δημοψήφισμα (2) υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας.

Ιούλιος

Prometeo No. 1, μηνιαίο περιοδικό του PCIInt (πρώτη σειρά).

Σε αυτό το πρώτο τεύχος δημοσιεύεται το άρθρο «Στοιχεία μαρξιστικού προσανατολισμού», το οποίο ασκεί κριτική στην υποταγή των σταλινικών κομμάτων, που αυτοπροσδιορίζονται ακόμη ως κομμουνιστικά, στη στρατηγική του αντιφασιστικού μπλοκ με τα συνθήματα τις εθνικής συνεργασίας στον αντιγερμανικό πόλεμο, τη συμμετοχή στις επιτροπές εθνικής απελευθέρωσης και στην κυβερνητική συνεργασία, που επιβεβαιώνουν τη δεύτερη ήττα του διεθνούς επαναστατικού κινήματος. Απέναντι σ' αυτές τις πολιτικές θέσεις το επαναστατικό κίνημα μπορεί να εκδηλωθεί μονάχα με μια σειρά πολιτικών θέσεων οι οποίες είναι ο αντίποδας εκείνων που υποστηρίζει ο σταλινικός οπορτουνισμός. Οι θέσεις αυτές είναι οι ακόλουθες:

1. *Άρνηση* της προοπτικής σύμφωνα με την οποία μετά την ήττα της Γερμανίας, της Ιταλίας και της Ιαπωνίας έχει ανοίξει μια φάση επιστροφής στη δημοκρατία. *Επιβεβαίωση* του ότι, αντιθέτως, ο τερματισμός του πολέμου σημαίνει και έναν μετασχηματισμό της κυβέρνησης των νικηφόρων κρατών, υπό μια έννοια, φασιστικό, με τη χρήση, δηλαδή, ορισμένων φασιστικών μεθόδων. *Απόρριψη* ως εργατικής διεκδίκησης την επιστροφή στις δημοκρατικές αυταπάτες.
2. Διακήρυξη ότι *το σημερινό ρωσικό καθεστώς έχει χάσει κάθε προλεταριακό χαρακτήρα*. Μια βαθμιαία οπισθοχώρηση έχει οδηγήσει τις ρωσικές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές μορφές να επανακτήσουν δομές με χαρακτήρα αστικό.
3. Απόρριψη κάθε είδους συμμετοχής στην *εθνική αλληλεγγύη των τάξεων* και των κομμάτων που χθες επιζητούσε να πολεμήσει κατά του Άξονα και σήμερα να προωθήσει τη μεταπολεμική οικονομική ανασυγκρότηση.
4. Απόρριψη των ελιγμών και της τακτικής του «*ενιαίου μετώπου*», δηλαδή τη μη συμμετοχή σε κυβερνητικό συνασπισμό και το πέρασμα σε μια αντιπολίτευση προλεταριακής ενότητας.
5. Αγώνας ενάντια σε κάθε *επιστράτευση* της εργατικής τάξης σε πατριωτικά μέτωπα, που οδηγεί σ' έναν νέο ιμπεριαλιστικό πόλεμο είτε για την υποστήριξη της ρωσικής είτε της αγγλοσαξονικής πλευράς.

1947

Ιανουάριος

Εγκαθίδρυση τριανδρίας στην ηγεσία του PCI: Τολιάτι, Σεκία, Λόνγκο.

Μάιος

Σχηματισμός κυβέρνησης χωρίς τη συμμετοχή κομμουνιστών υπουργών. Τέλος του τρικομματισμού και έναρξη μιας σαρανταετούς περιόδου μονοκομματικής κυβέρνησης της χριστιανοδημοκρατίας.

Το PCInt αναλύει την κυβερνητική κρίση, ύστερα από την απομάκρυνση των κομμάτων της Αριστεράς από την κυβέρνηση, ως αποτέλεσμα της ενίσχυσης του κρατικού μηχανισμού στα χέρια της αστικής τάξης και της διαμάχης ΗΠΑ – ΕΣΣΔ.

Νοέμβριος

Άρθρο στη *Battaglia Comunista*, που απαντά στις κατηγορίες κατά του Τολιάτι περί προδοσίας: «Εμείς δεν πιστεύουμε ότι ο Τολιάτι έχει διαπράξει λάθη. Υπέδειξε στο κόμμα του τη μόνη πολιτική που θα μπορούσε να υλοποιήσει. Ούτε το κόμμα απέτυχε. Ο σκοπός ενός επαναστατικού κόμματος είναι να καταλάβει την εξουσία. Όμως, δεδομένου ότι το PCI δεν είναι ένα επαναστατικό κόμμα, δεν μπορεί να κατηγορηθεί ότι δεν κατάφερε τον στόχο του. Για ένα κόμμα της Αριστεράς της αστικής τάξης, όπως το PCI, με ιδεολογία δημοκρατική και πρόγραμμα δημοκρατικό, ο στόχος είναι η δημοκρατική κατάκτηση της εξουσίας, και αυτός είναι ο στόχος που δεν πέτυχε το PCI. Το παθητικό της πολιτικής του και της πολιτικής του Τολιάτι δεν ήταν η επιτυχία του ότι συμμετείχαν στην κυβέρνηση, αλλά ότι παγιδεύτηκαν στην αυταπάτη ότι είχαν πάρει την εξουσία, χωρίς να λάβουν υπόψη τους ότι κατ' αυτόν τον τρόπο ενισχύουν τις προϋποθέσεις για την απομάκρυνσή τους από την ίδια την κυβέρνηση. Το PCI ποτέ δεν κατάλαβε τη διαφορά ανάμεσα στην κυβέρνηση και την πραγματική εξουσία, εξαπατώντας τις μάζες προβάλλοντας μια ανύπαρκτη εξουσία».

«Αυτήν την εποχή είναι πολλοί οι αγωνιστές που έχουν αντιληφθεί ότι δεν μπορούν να δράσουν μέσα στο PCI, αλλά προτιμούν να κάνουν λάθος παραμένοντας στο Κόμμα, παρά να κάνουν λάθος έξω από αυτό».

Από την άλλη μεριά, το PCIInt δεν έχει καμία αυταπάτη για την αντιπολίτευση που εμφανίζεται στο εσωτερικό του PCI, υπό την ηγεσία του Τερασίνι, την οποία θεωρεί ως μια καθαρά προσωπική διαμάχη για την αντικατάσταση του Τολιάτι στην ηγεσία του PCI.

1948

Ιανουάριος

Τίθεται σε ισχύ το σύνταγμα που έχουν υπογράψει ο Τερασίνι, ο Ντε Γκασπέρι και ο Ντε Νικόλα. Στο 6ο Συνέδριό του το PCI έχει 2,3 εκατομμύρια μέλη.

Το PCIInt έχει 15.000 αγωνιστές.

Απρίλιος

Ο Ντάμεν υποστηρίζει τη συμμετοχή στις εκλογές. Οι εκλογές (18) θέτουν τέλος στην αυταπάτη της ειρηνικής κατάκτησης της εξουσίας.

6-9 Μαΐου

1ο Συνέδριο του PCIInt στη Φλωρεντία.

Αρχίζει η διάσπαση του Κόμματος σε δύο ομάδες, εκ των οποίων της πρώτης ηγείται ο Μπρούνο Μάφι και Οτορίνο Περόνε (υπό την επιρροή του Μπορντίγκα) και της δεύτερης ο Ονοράτο Ντάμεν. Ο Ντάμεν αντιλαμβάνεται το Κόμμα ως εκπαιδευτή και ως συνείδηση της τάξης. Ο Μάφι προτείνει στο Κόμμα να εγκαταλείψει κάθε αυτα-

πάτη ότι αυτό μπορεί να επηρεάσει κάποια μερίδα του προλεταριάτου Η μόνη αποστολή που το Κόμμα μπορεί να πραγματοποιήσει είναι:

1. Η διαμόρφωση στελεχών. 2. Η πραγματοποίηση μαρξιστικής ανάλυσης της κοινωνικής πραγματικότητας και της ιστορίας. 3. Η παρέμβαση στους αγώνες για το ξεκαθάρισμα της συνείδησης και των στόχων της τάξης. 4. Τίποτα δεν δικαιολογεί τη συμμετοχή στις εκλογές.

Ο Περόνε, παίρνοντας ξανά την ανάλυση του Μπορντίγκα του 1921-22 για το Κόμμα και τις «Θέσεις της Ρώμης» (1922), δηλώνει ότι *το Κόμμα δεν μπορεί να επηρεάσει την ιστορική πορεία μιας αντεπαναστατικής κατάστασης* και η αποστολή του δεν είναι η παρέμβαση στους άμεσους αγώνες.

Ο Ντάμεν αντιλαμβάνεται ότι πίσω από τις παρεμβάσεις του Μάφι και του Περόνε βρίσκεται η επιρροή του Μπορντίγκα και συνοψίζει τις θέσεις τους με τον ακόλουθο τρόπο: το προλεταριάτο είναι ανύπαρκτο ως τάξη και, γι' αυτό τον λόγο, δεν μπορεί να υπάρξει ένα επαναστατικό κόμμα.

Το σχίσμα είναι πια αναπόφευκτο, αλλά δεν πραγματοποιείται έως το 1952.

Ιούλιος

Απόπειρα κατά του Τολιάτι. Απεργίες και κλίμα εξέγερσης.

Ιούλιος-Δεκέμβριος

Βίαιη καταστολή των κοινωνικών αγώνων. Οριστική απώλεια της δύναμης του παρτιζάνικου κινήματος και των Συμβουλίων Διαχείρισης. Ενίσχυση του κρατικού μηχανισμού. Πόλωση ΗΠΑ – ΕΣΣΔ.

Ιανουάριος 1949 – Μάιος 1955

Δημοσιεύεται μια σειρά άρθρων με τίτλο «Νήματα του χρόνου» (*Sul filo del tempo*) γραμμένων από τον Μπορντίγκα, στα οποία εφαρμόζει τη μαρξιστική ανάλυση στην κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα. Τα άρθρα χαρακτηρίζονται από το ότι διαιρούνται σε μέρη με υπότιτλους «χθες» και «σήμερα» και το θέμα του άρθρου αναλύεται στο παρελθόν και στην επικαιρότητα, υπογραμμίζοντας πάντοτε την αμεταβλητότητα (*invarianza*) της θεωρίας και της μαρξιστικής ανάλυσης.

1949-1966

Ποικίλα άρθρα που δημοσιεύονται ανώνυμα, γραμμένα από τον Μπορντίγκα, τα οποία ασχολούνται με διάφορα θέματα. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν: α) ο ιστορικός ρόλος των μεγάλων ανδρών («γελωτοποιοί της ιστορίας»), β) ο αντιατομικισμός, γ) οι μεγάλες καταστροφές και τα μεγάλα δυστυχήματα που προκαλούνται από το καπιταλιστικό σύστημα, δ) το ανθρώπινο είδος ως πρωταγωνιστής της ιστορίας, που μεταβαίνει από τον πρωτόγονο κομμουνισμό στον κομμουνισμό του μέλλοντος, ε) το κράτος πρόνοιας, στ) η πολεοδομία, ζ) η κατάκτηση του διαστήματος

1949

Μάρτιος

Προσχώρηση της Ιταλίας στο NATO.

1950

Ιούνιος

Αρχίζει ο πόλεμος της Κορέας.

1951

Ιανουάριος

Ο Μάφι αντικαθιστά τον Ονοράτο Ντάμεν στη διεύθυνση της *Battaglia Comunista*.

Φεβρουάριος

Εγκύκλιος του PCInt, η οποία συγκεντρώνει το Κόμμα γύρω από τον Μπρούνο Μάφι.

Μάρτιος

Γενική απεργία στη Βαρκελώνη κατά της ανόδου των κομίστρων στα τραμ. Ο Ντάμεν και το Μποταγιόλι αποχωρούν από την ηγεσία του PCInt, στην οποία αποτελούν τη μειοψηφία. Επιστολή του Ντάμεν στον Μπορντίγκα (14/3/51), στην οποία εκθέτει τις διαφωνίες του με το PCInt.

1952

Έναρξη της ανοδικής μεταπολεμικής οικονομικής ανοικοδόμησης.

Γενική κρίση όλων των επαναστατικών οργανώσεων

Διάλυση της Γαλλικής Φράξιας της Κομμουνιστικής Αριστεράς (πρόκατοχος της σημερινής CCI¹³), η οποία διακηρύσσει ότι η έκρηξη του πολέμου της Κορέας σηματοδοτεί την έναρξη ενός νέου παγκοσμίου πολέμου στην Κορέα και επιλέγει τη διάσωση των στελεχών της και τη διάλυσή της. Σύλληψη στη Βαρκελώνη των μελών του Grupo Comunista Internacionalista (Γκραντίσο Μούνις). Διάσπαση της 4ης Διεθνούς: εμφάνιση του παμπλισμού.

¹³ Curant Communiste Internationale (Διεθνές Κομμουνιστικό Ρεύμα): σύγχρονη οργάνωση που προέρχεται από τη γαλλική Κομμουνιστική Αριστερά. (Σ.τ.Μ.)

Σεπτέμβριος

Συγκέντρωση του PCInt στο Μιλάνου, «Θέσεις» του Μπορντίγκα για την «αμεταβλητότητα» του μαρξισμού. Χρησιμοποιεί τον όρο «μαρξισμός» όχι για να αναφερθεί στη θεωρία του Καρλ Μαρξ ως ατόμου, αλλά για να αναφερθεί στη διδασκαλία που αναδύεται μαζί με το σύγχρονο βιομηχανικό προλεταριάτο και το συνοδεύει καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής του έως την εξαφάνισή του ως τάξη μετά την κομμουνιστική επανάσταση. Υπάρχουν τρεις ομάδες αντιπάλων του μαρξισμού: α) οι *αρνητές* (αστοί) που υποστηρίζουν τον *αιώνιο* χαρακτήρα του καπιταλισμού και τάσσονται υπέρ της φιλελεύθερης οικονομίας και της πολιτικής δημοκρατίας, β) οι *διαστρεβλωτές* (σταλινικοί, συνδικαλιστές, αριστεροί) που δηλώνουν ότι αποδέχονται τη μαρξιστική οικονομική και ιστορική διδασκαλία, όπως και την *πάλη των τάξεων*, *στη θεωρία* αλλά όχι *στην πράξη* (συμπεριλαμβανομένων και των βιομηχανοποιημένων χωρών) και διατυπώνουν μη επαναστατικές διεκδικήσεις, δημοκρατικού και ρεφορμιστικού χαρακτήρα, για τη βελτίωση και τη διατήρηση του καπιταλιστικού συστήματος, γ) οι *ανανεωτές* που δηλώνουν ότι είναι μαρξιστές και επαναστάτες, αλλά αποδίδουν την εκ μέρους τους εγκατάλειψη της προλεταριακής επανάστασης λόγω ελλείψεων ή ατελειών της μαρξιστικής θεωρίας, η οποία πρέπει να ανανεωθεί και να αναθεωρηθεί. Η ιστορία του μαρξισμού συνίσταται στην αντίσταση απέναντι στα διάφορα κύματα του αναθεωρητισμού, που βάλλουν κατά της οργανικής και μονολιθικής σύστασης του μαρξισμού, από το 1848 έως τις μέρες μας. Ο μαρξισμός δεν είναι μια θεωρία που βρίσκεται υπό διαρκή επεξεργασία και δεν τροποποιείται στην πορεία των ιστορικών γεγονότων. Αν δεχόμαστε ότι η ιδεολογία της εργατικής τάξης είναι μια υπερδομή του κόσμου της παραγωγής, τότε δεν μπορούμε να δεχθούμε ότι αυτή η ιδεολογία διαμορφώνεται σταδιακά, σαν κόκκοι άμμου που σωρεύονται με την πάροδο του χρόνου, αλλά ότι ξεπροβάλλει με την πρώτη βίαιη ταξική αναμέτρηση, που ορίζεται και εκδηλώνεται από την *πάλη των τάξεων* (από το 1848 με το «Μανιφέστο») και ισχύει έως τον θρίαμβο και την εξαφάνιση του προλεταριάτου.

Ο μαρξισμός δεν αναζητεί την «απόλυτη αλήθεια», αλλά θεωρεί τη κομμουνιστική διδασκαλία ως όπλο μάχης και έτσι δεν εγκαταλείπει το όπλο στη μέση της μάχης, αλλά πολεμάει μ' αυτό. Μια νέα διδασκαλία δεν μπορεί να ξεπροβάλλει σε οποιαδήποτε ιστορική στιγμή. Η γέννηση του σύγχρονο προλεταριάτο τοποθετείται στα μέσα του 19ου αιώνα. Ο μαρξισμός ξεπροβάλλει απ' όλα τα βασικά ιστορικά δεδομένα που

χρειάζεται για να διαμορφωθεί και μόνο με την πάροδο των αιώνων μπορεί να επιβεβαιώσει την ισχύ του με σκληρούς αγώνες.

Ο μαρξισμός είτε ισχύει ολοκληρωτικά είτε είναι ολοκληρωτικά λανθασμένος. Η αντικατάσταση οποιονδήποτε μερών από το σώμα του μαρξισμού τον αποδυναμώνει περισσότερο από εκείνους που αρνούνται συνολικά τον μαρξισμό.

Όταν η πάλη των τάξεων αναζωογονείται η θεωρία επιστρέφει, με αξιοσημείωτες επιβεβαιώσεις, στις καταβολές και στην πρωταρχική της έκφραση. Αρκεί να θυμηθούμε την Κομμούνα του Παρισιού, την μπολσεβίκικη επανάσταση και την Τρίτη Διεθνή.

Η σημερινή περίοδος είναι το σημείο της μεγαλύτερης πτώσης στην καμπύλη του επαναστατικού δυναμικού. Η αντεπαναστατική περίοδος καταλαμβάνει πάνω από μία γενιά και ίσως μπορούμε να μιλάμε για μια *ρήξη στη συνέχεια της μαρξιστικής παράδοσης*. Δεδομένης της δυσμενούς κατάστασης, είναι λογικό οι μοναδικοί που διατηρούν και υπερασπίζονται το συνδετικό νήμα της επαναστατικής πορείας να είναι μικρές ομάδες, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές οι ομάδες *δεν θέλουν να προσθέσουν κάτι καινούργιο και παραμένουν στενά πιστές* στις παραδοσιακές θέσεις του μαρξισμού.

[Σχόλιο του συγγραφέα: Η «αμεταβλητότητα» δεν αποκλείει την καινοτομία, υπό την έννοια της εφαρμογής της μαρξιστικής ανάλυσης σε νέες κοινωνικές και ιστορικές καταστάσεις, ούτε αποκλείει την αποκατάσταση, υπό την έννοια της υπεράσπισης της μαρξιστικής θεωρίας απέναντι στις αναθεωρητικές επιθέσεις, όπως, παραδείγματός χάριν, η ανάλυση του Λένιν για τον ιμπεριαλισμό ή η ανάλυση του σταλινισμού και της σοβιετικής οικονομίας από τον ίδιο τον Μπορντίγκα].

Οκτώβριος

Il programa comunista No. 1, όργανο του PCInt, υπό τη διεύθυνση του Μπρούνο Μάφι.

Ολοκληρώνεται το σχίσμα του PCInt σε δύο ομάδες: η ομάδα *Battaglia Comunista*, με επικεφαλής τον Ντάμεν και η ομάδα *Il programa comunista*, με επικεφαλής τον Μάφι και τον Μπορντίγκα.

1948-1952

Με βάση το σχίσμα του PCInt η αντίληψη του Μπορντίγκα για τη λειτουργία του κόμματος σε μια δυσμενή περίοδο: *το καθήκον του Κόμματος δεν μπορεί να είναι άλλο από την αποκατάσταση του προγράμματος και την υπεράσπιση του μαρξισμού από τις αναθεωρητικές επιθέσεις*. Υπό αυτές τις συνθήκες το Κόμμα είναι αναγκαστικά πολύ *μειοψηφικό* και αντιμετωπίζει το σχίσμα του με τη γνωστή ρήση του Λένιν «καλύτερα λιγότεροι αλλά καλύτεροι». Σύμφωνα με τον Μπορντίγκα, ο μεγαλύτερος κίνδυνος που απειλεί το Κόμμα και την αποστολή του για την αποκατάσταση του προγράμματος είναι ο ακτιβισμός και η αμεσοκρατία .

1953

Επανεκδοση της *Battaglia Comunista*, όργανο του Διεθνιστικού Κομμουνιστικού Κόμματος, υπό τη διεύθυνση του Ντάμεν. (Ο Ντάμεν αποκτά, χάρη σε δικαστική απόφαση, την ιδιοκτησία του τίτλου του περιοδικού).

1946-1957

Άρθρα, βιβλία και συγκεντρώσεις του PCInt που αφιερώνονται στην ανάλυση της σοβιετικής οικονομίας. Ο Μπορντίγκα εφαρμόζει τις οικονομικές κατηγορίες που χρησιμοποιεί ο Μαρξ στο «Κεφάλαιο» για τη μελέτη του ρωσικού οικονομικού συστήματος. Δεν χαρακτηρίζει το ρωσικό σύστημα ως κρατικό καπιταλισμό, αν και κατά καιρούς χρησιμοποιεί αυτόν τον όρο. Ο σταλινισμός, δηλαδή η θεωρία του «σοσιαλισμού σε μια μόνη χώρα», που αποτέλεσε την πολιτική του ρωσικού κράτους από το 1926, είναι η έκφραση της αντεπανάστασης. Ο Μπορντίγκα επισημαίνει την ύπαρξη της αξίας, του μισθού, της υπεραξίας, του εμπορεύματος και του κεφαλαίου στην ΕΣΣΔ. Δεν προσδιορίζει τη γραφειοκρατία ως νέα τάξη αλλά ως όργανο κυριαρχίας. Ο καπιταλισμός είναι μια *κοινωνική* διαδικασία, στην οποία η αποπροσωποποίηση του κεφαλαίου εξυπακούεται πλέον μέσα στη διαδικασία καπιταλιστικής συσσώρευσης. Το ρωσικό οικονομικό σύστημα ορίζεται ως *καπιταλιστικό*. Τα ιδιαίτερα χαρα-

κτηριστικά του εκδηλώνονται στη βιομηχανική του καθυστέρηση και στην έλλειψη ανταγωνιστικότητας της κρατικής σχεδιοποίησης σε σχέση με τον δυτικό καπιταλισμό. Ορίζει τον σοσιαλισμό όχι ως την οικοδόμηση ενός νέου οικονομικού και κοινωνικού συστήματος, αλλά ως την αποτελεσματική διάλυση των καπιταλιστικών οικονομικών κατηγοριών: αξία, μισθός, κεφάλαιο, εμπόρευμα...

1951-1966

Συγκεντρώσεις του PCInt. Ο Μπορντίγκα είναι συνήθως ο *συγγραφέας* και ο *εισηγητής* των θεμάτων που αναλύονται στις ετήσιες συγκεντρώσεις του Κόμματος. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων είναι επίσης ο συντάκτης των αποφάσεων που δημοσιεύονται στον κομματικό Τύπο.

1956-1966

Ο Μπορντίγκα, ο οποίος ασκεί το επάγγελμα του μηχανικού και του αρχιτέκτονα, είναι ειδικός στον υπολογισμό πιθανοτήτων και στη στατιστική. Έχει μελετήσει επί δεκαετίες το έργο του Μαρξ. Είναι, μαζί με τον Ρουμπίν, τον Ροσντόλσκι και του Ριμπέλ (όπως το μαρτυρούν τα σχόλια του σε κείμενα του Μαρξ που τότε ήταν ανέκδοτα στην Ιταλία: τα *Grundrisse* και το Έκτο ανέκδοτο κεφάλαιο του «Κεφαλαίου») ένας από τους μεγαλύτερους σύγχρονους μελετητές του Μαρξ.

1957-1958

Από τα οικονομικά στοιχεία που παίρνει από το βορειοαμερικανικό περιοδικό *Fortune* ο Μπορντίγκα υπολογίζει το ποσοστό της υπεραξίας στις βασικές βιομηχανικές χώρες. Εφαρμόζοντας τον νόμο της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους, που ανακάλυψε ο Μαρξ, ο Μπορντίγκα *προβλέπει την έναρξη μιας κυκλικής οικονομικής κρίσης περί το 1975.*

1958-1959

Άρθρα για την κατάκτηση του διαστήματος από τη Ρωσία: όσο αυτή βρίσκεται πιο κοντά στο φεγγάρι τόσο πιο μακριά βρίσκεται από τον σοσιαλισμό.

1964

Αποχώρηση της ομάδας *Rivoluzione comunista* από το PCInt.

1965

Στο κείμενό του με τίτλο «Εκτιμήσεις για την οργανική δράση του κόμματος όταν η κατάσταση είναι δυσμενής» ο Μπορντίγκα διατυπώνει μια διαφοροποίηση, που είχε ήδη κάνει ο Μαρξ, μεταξύ ιστορικού και επίσημου κόμματος μιας διαφοροποίησης, που αντλεί από τον Μαρξ, μεταξύ του *ιστορικού Κόμματος* και του *τυπικού Κόμματος*.

Το ιστορικό Κόμμα δεν δημιουργείται επεισοδιακά, μέσα σε σύντομες ιστορικές φάσεις. Εκφράζει τη *συνέχεια* του κομμουνιστικού προγράμματος. Μέσα σε δυσμενείς περιόδους το ιστορικό Κόμμα εξαφανίζεται ως επίσημο Κόμμα και περιορίζεται σε μικρές μειοψηφίες που υπερασπίζονται το κομμουνιστικό πρόγραμμα. *Η οργάνωση του προλεταριάτου δεν είναι διαρκής*. Το ιστορικό Κόμμα διέρχεται μεγάλες περιόδους στις οποίες η επιρροή πάνω στην τάξη είναι μηδενική. Κατά συνέπεια, στις αντεπαναστατικές περιόδους η δράση των κομμουνιστών επικεντρώνεται σχεδόν εξολοκλήρου στη θεωρητική δουλειά. Πρέπει να χρησιμοποιήσει τα όπλα της κριτικής. Αυτό δεν υπονοεί, ωστόσο, αποκοπή της θεωρίας από την πράξη: χωρίς επαναστατική θεωρία δεν υπάρχει επαναστατική πράξη. Η θεωρία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δράση, ακόμη κι όταν ανάμεσά τους παρεμβάλλεται ένα διάστημα δεκαετιών. Τίποτα δεν είναι περισσότερο ξένο προς τον μαρξιστικό *ντετερμινισμό* από τον βολο-νταριστικό ακτιβισμό και της αμεσοκρατίας. Στον βαθμό που η κομμουνιστική θεωρία είναι μια πρακτική θεωρία, είναι και ένα επαναστατικό κομμουνιστικό πρόγραμμα. Δεν μπορούμε να κατανοούμε μονάχα τον κόσμο αλλά πρέπει και να τον αλλάξουμε. Το κομμουνιστικό κόμμα προτού γίνει παράγοντας της ιστορίας είναι προϊόν της ιστορίας. Είναι το αποτέλεσμα μεγάλων περιόδων προλεταριακών αγώνων σε ά-

μεσο οικονομικό και σε πολιτικό επίπεδο. Κατά πρώτο λόγο γεννιέται το ιστορικό Κόμμα, δηλαδή η κομμουνιστική θεωρία και το κομμουνιστικό πρόγραμμα, ενώ, στη συνέχεια, εμφανίζεται το τυπικό Κόμμα, δηλαδή η οργάνωση των αγωνιστών που στοχεύει στην υλοποίηση αυτού του προγράμματος και αυτής της θεωρίας.

1966

Αποχώρηση του Καμάτ και του Ντανζεβίλ, οι οποίοι δημιουργούν τις ομάδες *Invariance* και *Le fils du temps*. Μια σοβαρή ασθένεια εμποδίζει τον Μπορντίγκα από την πλήρη δραστηριότητα.

1968

Το PCInt δείχνει μικρό ενδιαφέρον για τον γαλλικό Μάη, τον προσδιορίζει ως φοιτητικό αγώνα, ξένο προς το προλεταριάτο, χαρακτηριστικό των μεσοαστικών τάξεων σε πορεία προλεταριοποίησης.

1970

Μάρτιος-Ιούνιος

Ο Μπορντίγκα παραχωρεί την πρώτη και μοναδική του συνέντευξη σε δημοσιογράφους που προετοιμάζουν ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα για την RAI σχετικά τις καταβολές του φασισμού, με τίτλο «Η γέννηση μιας δικτατορίας». ("Nascita di una dittatura").

Ιούλιος

Θάνατος του Μπορντίγκα στη Φόρμια.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία:

1.- Lenin nel cammino della rivoluzione. Διάλεξη του Αμαντέο Μπορντίγκα στο «Σπίτι του Λαού» στη Ρώμη (24.2.1924). Edizioni *Prometeo* -casella postale 1753 - 20101 MILANO.

2.- DAMEN, Onorato: Bordiga. Validità e limiti d'una esperienza nella storia della "sinistra italiana". Edizioni *Prometeo*.

3.- Storia della Sinistra Comunista. 4 τόμοι. Edizioni *Il programma comunista* - casella postale 962 - 20100 Milano.

Βιβλιογραφία στα ισπανικά:

1.- BORDIGA, Amadeo: "La ilusión democrática" (μπροσούρα). *Etcétera* - Apartado 1363 - 08080 Barcelona.

2.-Los fundamentos del comunismo revolucionario. Ed. *Programme*

3.-Fuerza, violencia y dictadura en la lucha de clase., ό.π.

4.-Partido y clase, Editions *Programme Communiste*, 3, rue Basse Combalot, 69007 LYON

Επίσης μπορείτε να ζητήσετε από τις *Editions Programme* το ισπανόφωνο περιοδικό *EL PROGRAMA COMUNISTA*, από το No. 1 έως το No. 42.

Διδακτορική Διατριβή του Guillamón, Agustín: Militancia y pensamiento político de Amadeo Bordiga de 1910 a 1930. Orígenes, formación y disidencia del bordiguismo en el seno del Partido Comunista de Italia, Biblioteca Figueras - c/ Marqués de Sentmenat 35 -08014 BARCELONA (από τις 4 έως τις 8 το απόγευμα, Δευτέρα έως Παρασκευή).[Σε αυτή τη βιβλιοθήκη υπάρχουν τα τελευταία τεύχη των εντύπων *Il*

programma comunista, Battaglia Comunista και Balance]. Στη Μαδρίτη μπορείτε να έρθετε σε επαφή με το Fundación Seguí - c/. Sagunto 15 - 28010 Madrid.

Η μετάφραση έγινε από τα ισπανικά.